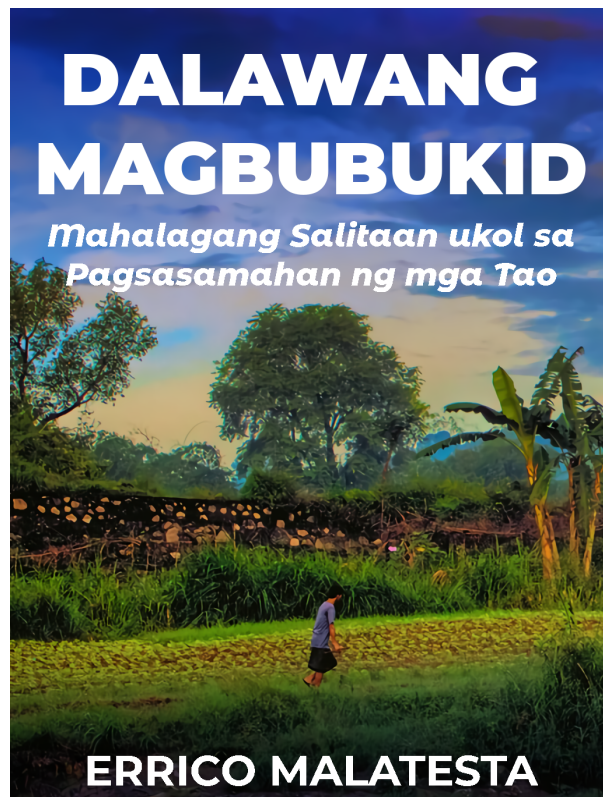

Dalawang Magbubukid

Mahalagang Salitaan Ukol sa Pagsasamahan ng mga Tao

Errico Malatesta

1913

Talaan ng mga nilalaman

Preface by <i>Bandilang Itim</i>	3
Alangalang sa Isang Aklat...	4
Sa Mangbabasa	6
Dalawang Magbubukid	7
I	7
II	28

Preface by *Bandilang Itim*

Dalawang Magbubukid is a Tagalog translation of Errico Malatesta's classic pamphlet, *Fra Contadini* or as it is known in English, *Between Peasants*. *Fra Contadini* is a dialogue between two farmers on anarchism and anarcho-communism.

A Spanish translation of *Fra Contadini* translated as *Entre Campesinos* was brought to the Philippines by Isabelo de los Reyes, often known as the first Filipino socialist. de los Reyes used the principles of *Entre Campesinos* and another book about Marx to set up the Union Obrera Democratica (UOD) in 1902. The UOD is known as the very first Filipino labor federation.

The Spanish copy of *Fra Contadini*, known as *Entre Campesinos* was translated by Arturo Soriano to Tagalog, translating under the pseudonym "Kabisang Tales" (Kabisang Tales was a character from Jose Rizal's widely popular second novel *El Filibusterismo*). The translated title *Dalawang Magbubukid* literally means "Two Rural Folk." *Dalawang Magbubukid* was published by Limbagang Tagumpay in 1913.

Dalawang Magbubukid is the first (and quite possibly the only) book on anarchism in Tagalog from the American colonial period. The copy of *Dalawang Magbubukid* attached herein was scanned from the University of Santo Tomas Miguel de Benavides Library.

Alangalang sa Isang Aklat...

Sa nasà n̄ isang piling kaibigan at kaadhikâ, na nagpapamagát na “Kabisang Tales,” nagmulâ ang pag-sulat kong ito. Humigit kumulang na sa labingdalawang oras ang nakararaán, sapúl nang ilagay niya sa aking m̄ga *makasalanang kamay* ang may m̄ga 88 mukhâng limbag na n̄ saling ito n̄ sinulat n̄ anarkistang si Malatesta.

Tutupad ako, bagá ma’t gahol na sa panahon, sa kahilingan n̄ kasama, na ako’y sumulat n̄ *páunang salita*, hingil sa aklat na itong kaniyang inihulog sa sariling wikâ, na palalabasín sa *Unang Araw n̄ Mayong* hinaharap, ayon sa pahiwatig sa akin.

Sa aking pagkaanák-dálitâ, na inianák n̄gâ sa kahirapan; nabuhay sa paghihikahós, at nabubuhay sa isang mahigpít na pakikibaka sa kabuhayan, ay walá akong panununtunan búhay na ito, maliban sa m̄ga katotohanan, masaklap ó matimyas man, na nakikita n̄ aking m̄ga matá at nadadamá n̄ aking m̄ga kamay. n̄guni’t sa nangyaying ito sa aking pagsulat, wari’y nabibihag yaring loob na manampalataya, n̄ walâng pasubulí, diyan sa isang salawíkaing karaniwan dito atin: “ang pagkakataón daw ay daíg pa ang nagtipan.”

Aywan ko ba, sa m̄ga sandalíng ito, kung anónóng bagay ang aking maiuulat tungkol sa pagkakasalin sa tagalog ni “Kabisang Tales,” sa aklat ni Malatesta. n̄guni’t, n̄gayon pa ma’y maipagpapaunâ ko na, bagá ma’t sa m̄ga sandalí n̄g pagsulat ko nito’y dí pa nalulutas ang pagkakapalimbag, na, ang paglalas niya’y isang mainam na pagkakataón na m̄ga kasalukuyang araw. Ang pagbubukás n̄ Kaunaunahang kapulunġan n̄g m̄ga Manggagawâ dito sa atin at ang paglabás nito’y masasabing *daíg pa n̄gâ ang nagtipán*, Anaki n̄gâ’y parang pinagdaop na bao ang nangyaring pagkakataón. Sa Kapulunġang idaraos natin, ay paguusapan at pasisiyahán ang maraming bagay hingil sa búhay, kabuhayan at kapalaran n̄ Bayan Manggagawâ; samantalang sa aklat na ito’y ipinakikilala na, sa lalòng mabababaw at maliliwanag na pangunġusap, ang madlâng adhikaín, súliranin, pátakaran, palatuntunan at iba pang m̄ga kaparaanáng dapat sundin n̄ isang manggagawâ sa kaniyang ikatutubos.

May dalawang bahagi ang aklat na ito: ang isa’y kápupulhán n̄ sino mang anak-pawis n̄ madlâng pagkukurò at pangangatuwiran hingil sa inuusig na karapatán n̄g m̄ga dukhá sa harap n̄ makapangyarihang Puhunan at Pámahalaán; at ang isa nama’y katututuhan natin n̄ iba’t ibang uri at kapakanán n̄ m̄ga kapisanang manggagawâ, na n̄gayo’y natatatag sa iba’t ibang bayan n̄ Sangsinukob.

Hindí parang pagpaparanyâ. Akong itó, na, páano’t páano ma’y namuhunan n̄ puyat at tiyagâ sa pagaaral n̄ m̄ga súliraning manggagawâ, ay may karapatáng magsabi sa inyo, na, ang aklat na ito’y hindí dapat mawalâ sa sino mang manggagawâ, sapagka’t dito natin matatagpuán ang madlâng katuwirang dapat gamitin sa pakikitunggalí sa m̄ga kalaban. Dito n̄gâ’y malalaman natin, kung anó ang kahulugán at tinutunġo niyang madalás nating marinig na, *komunismo*, *sosialismo*, *kolektibismo*, *anarkismo* at iba pa, na paraparang mabibisâ’t maiinam na sandata n̄ manggagawâ sa pakikibaka sa m̄ga *makapangyarihan*...

Ang tagumpay ay laán lamang sa m̄ga nakikipagbaka. Subali’t, sa anó mang pakikibaka’y nangangâ ilanġang gumamit n̄ sadiyâng paraán ó kasangkapan, upang tayo’y magtagumpay. At isa na riyang, ang lalòng mabisâ, ay ang paginom sa m̄ga maliliwanag na katotohanang itinuturò n̄ m̄ga aklat na katulad nito.

¿Anó ang kahulugán n̄ pakikibaka nating m̄ga manggagawâ? Dili iba, kundí ang pakikibaka sa madlâng kurò’t palatuntunan na n̄gayo’y pinairal n̄ m̄ga *Pinagpala* n̄ Panahong umiinís at nangangamkam n̄ karapatán natin sa búhay at m̄ga biyayang likás, na dapat nating lasapín. Kung iyan n̄gâ’y totoó, ay kinailanġang magpakatibay tayo sa tayô sa pamamagitan n̄ pagaaral n̄ m̄ga

katuwirang dapat kalasagin sa pakikitunggalî, mġa katuwirang makakamtan natin sa aklat na itong isinatagalog nġ matalino't mapagtapat na kasama.

Tayo ang bisig na gumawâ at gumagawâ nġ lahat na pinakikinabanġan nġayon nġ Sangkatauhan; tayo ang nagpapagalaw sa ikabubuhay nġ bawâ't bayan; tayo ang marami, at, sa dahilang ito'y nasa sa atin ang lakas. Ito'y tinatanggap nġ lahat. Nġuni't ĵbakit kayâ ang Puhuna'y siyang namamayani't madalás pang *makapangyari* sa atin? Ang Puhuna'y hindî malakas dahil sa kaniyang *pagkapuhunan*, kundî, dahil sa *kahinaan* nġ Manggagawâ; kahinâang nagbubuhay sa pagkakatiwalagan natin, na ang sanhî nama'y ang kakulanġan nġ tumpak na mġa kaparaanán, na hindî maáaring iwasan sa pakikilaban.

Ang aklat na ito'y siyang nagbibigay sa mġa dukhâ nġ kasangkapan sa pakikibaka. ĵHuwag kayong magalinlanġan!

Kayâ't ako'y umaasa na, ang bawâ't manggagawâ'y *magsasakbal ng sandatang ito* na magagamit natin nġayon, salamat sa walang maliw na katiyagaán at pagsusumikap nġ isa nating kapatid, na may likás at marubdod na pananalig sa ikatutubos, málao't mádalî, nġ Bayang Marálitâ.

TAMBULI.
Tondo, Abril 25, 1913.

Sa Mangbabasa

Ang pagkakasalin sa tagalog ng *maliit na aklat* ni Malatestang ito ay nagsimulâ sa nasirang “Timbulan” noóng 1910. Noóng ito’y lumalabas pa, napalathalâ ang mga unang lamán ng unang bahagi ng aklat. Nang mga araw pang yaó’y marami na ang humihiling sa aking mga kapalad na ang “DALAWANG MAGBUBUKID” na ito’y aking ipalimbag, nguni’t janóng magagawâ ng isang manggagawâ!... Ako’y walang mapuhunan sa pagpapalimbag. Dátapuwâ’t ang ilan kong mga kasama, mga karamaydamay sa paghahanap-buhay, ay malugod na nagtipontipon ng mapupuhunan, at siyang ikinabunsod.... ¡Kapag nagkakaisa ngâ nama’y nagagawâ ang lahat!

Kung anó’t naisipan kong tagalugin ang aklat na ito, ay tila mainam na sumagot ang mga pangyayari kay sa akin. At bahalâ nang magpasiyâ ang mga paghahakâ ng iba, tanġi sa pagkukurò ng may *páunang salita*. Hindí ko maitatatuwâ na ang aklat na iyan ay siyang nagbuyó sa aking magaral nâ pagsasalin sa sariling wikâ. Dahil dito’y inaasahan ko sa mangbabasa na hindí hahanapin sa akin ang isang bagay na mahahanap sa isang bihasá na. At gayon din naman ang maáantay ko tungkol sa mga kamalián ng palimbagan na walang salang katitisan, sa halimbawâ, gaya ng salitang “kawani” ay nágawang “kawani.”

Kung nápataón, kapalad, ang paglabás ng “DALAWANG MAGBUBUKID” sa pagbubukás ng Unang Kapulungan ng mga Manggagawang Pilipino at sa Unang Araw ng Mayo, ay hindí mapagtatakhán, sapagka’t sa mga araw na iyan nais ko ngang maihandog ang pagkaing ito, sa ibig kumain, at ito’y alay namin sa iyo.

ANG TUMAGALOG.
Sampalok, Abril 26, 1913.

Dalawang Magbubukid

I

Hosé.—¡Abá! ¡Náririto ka palá?! Ikinatutuwa ko itong pagkikita natin ngayon, palibhasá'y matalagal na ring kita'y napipitang mákapanayám. Horhe! Horhe! ¡Ako'y pinagdaramdam mong labis! Noóng ikaw'y nasa sa bayan, ikaw ang pinakamabait na batá, at ikaw ang pinakaulirán ng iyong mga kapanahón. ¡Ah, kung nabubuhay sa na ang iyong amá!

Horhe.—¡Mang Hosé! ¿bakit pò namán ganyan ang inyong salitá sa akin? ¿Anó kayá ang nágawá kong masamá, na dí ninyo naiibigan? ¿Ano't dí masisiyahán sa akin ang amá ko, kung siya may nabubuhay pa?

Hosé.—Huwág mo sanang ipagdamdám ang aking mga pangungusap, Horhe; ako'y matandá na, kung akó ma'y nakapagsalitá sa iyo, ay dahil din sa iyong kagalingán. Tangì sa rito, ako'y naging matalik na kaibigan ni matandang Andrea, ng iyong amá, kayá't sa pagkamasid ko na ikaw'y náligaw sa kasawián, ay para kang anak na tunay na isinasakit niring kalooban, at lalò pa mandin kung aking mágunitá ó madilidili ang pagasang sa iyo'y nápalagak, at saká ang mga pagsusumakit niyang pinag-tamanán, upang makámana ka lamang ng isang malinis na pangalan.

Horhe.—Nguni't ¿ano ang ibig ninyong sabihin, mang Hosé? ¿sa makatuwid pò ba'y hindi akó isang manggagawang marangal? Kailan ma'y dí pa akó nakakagawá ng masamá kahi't kanino; kayá't inyong patawarin kung masabi ko, na ang lagi kong mga nagagawá'y ang lahat ng aking inaakalang makabubuti sa aking mga kapalad; kung gayo'y ¿ano ang ikahihiyá sa akin ni Amá? Ginagawá ko ang lahat na mga kaparaanang aking ikapapanuto at ikatitiwasay, dinudulang ko, kasama ng aking mga kaadhiká, ang ikalulunas ng mga sakít ó kasamán na nagpapatangis sa akin, sa inyo at sa lahat. Kayá, ¿anó pa ang dahil, at akó'y naging sanhi ng inyong mga pagpuná?

Hosé.—¡Ahahá! diyan kitá naiibigan. Natatantó kong labis na ikaw'y gumagawá, na ikaw'y tumutulong sa iyong kapuwá, na ikaw'y isang batang kapuripuri; ganyan din ang sabihan ng lahat sa kabayanan. Nguni't sa kabilá nitó, ang toto'y kung makáilan ka na namang mapabilanggó; sinasabing lagi ka na lamang minamatyagán ng mga pulés, at sukat nang makitang kapanabáy mo sa paglakad ang isang tao, upang ito'y maligalig...; marahil, ako ma'y nanganganib din sa mga sandaling itó..., nguni't alangalang sa kitá'y ginigiliw, ay walang kailangang tayo'y magpanayám. Kaya, Horhe, pakingan mo sana ang payo ng isang matandá; bayàan mong mamulitika ang màa ginoó na walang mangagawá, at ang isipin mo'y ang gumawá ng ikapapagalng. Sa ganitóng para'y mabubuhay ka ng tahimik at sa awá pa ng Diyos; kung hindi gayo'y mapapananyayá patí ng iyong katawa't kaluluwá. Tandaán mo sana ang mga sinasabi ko sa iyo: na iyong lisanin ang mga masasamá mong kasama, pagka't dati nang alám na ang mga itó'y siyang nakapagpaparool sa mga binatá.

Horhe.—Dapat ninyong matantó na ang mga kasama ko'y pawang mabubuting tao; ang mga isinubong kanin nila'y kasinghalagá ng mga luhà't pawis. ¿Bayang silá'y pakaalipustaín ng mga ginoóng panginoon na walang pinapanangarap kundì ang sipsipín patí ng káhulihulihang paták ng ating dugò, at pagkatapos ay tawagin tayong mga tulisán, kapag tayo'y nakátutol, at mabubuting tao pará ipabilanggó, kapag tayo'y nagsikap ng kaunti sa ikagiginhawa at ikaliligtas sa kanilang pangaalipin? Ang aking mga kasama at ako'y nangabilanggó ngá, at siyang totoó; nguni't kami'y nangabilanggó, dahil sa kadakilán ng aming layon. Maáaring kami'y mangápabilanggóng mulí, at marahil, lalò pang mapanganib sa dati; nguni't dahil din sa ikagagalng ng lahat, dahil din sa ikawawasak ng kabuktutan at ng masahol na kaimbihán. At kayó, na nakapagpatulò na ng pawis sa tanang búhay at nakaranas na rin ng gútom,

kapag kayó'y hindí na makagawâ ó huminà na sa katandaán, marahil, walâ kayóng kapapatunġuhan, kundí ang mamatáy sa isang ampunang bahay. Hindí kayó nárarapat makipagútutang dilà sa mġa ginoó, ni sa pámahalaán, upang kabakahin ang mġa nagsisikap sa ikatutubós ng mġa marálitá.

Hosé.—Anák ko, tunay ngâ't nababatid ko rin na ang mundó'y patunġo sa pagsamá, at pasamá ng pasamá; dátapuwâ't nasàing ito'y maayos, ay kaparis din ng tuwirín ang lahat ng mġa baluktot. Mabuti pa'y hayàan na siyang ganyan at manalanġin na lamang sa Diyos, nang hindí tayo nagdadahop. Talagang kapagkaraka'y mayroong mayayaman at mahihirap, at tayong ipinanġanak sa paggawâ, ay nararapat gumawâ at magkasiya na lamang sa biyayang ipinagkakaloob sa atin ng Diyos; kung hindí gayón ang ating gágawín ay papanawan tayo ng kapayapaán at dangál.

Horhe.—ĲAng dangál na naman! Pagkatapos na tayo'y maagawan ng mġa ginoó; pagkatapos na tayo'y mapilit pagawín na parang mġa hayop upang makakita lamang ng isang subòng kanin, samantalang sila'y nabubuhay ng walang anó mang kagawágawâ, sa gitna ng kayamanan at pagsasayá, dahil sa ating mġa pinadadaloy na pawis, ay sakâ pa nilá nawiwikâ, na parâ tayo maging maranġal na tao, ay kinakailanġan, dí umanó, na tayo'y mátutong magbatâ sa ating kalagayan, sila'y pakapasaning walang maliw, gaya ng pagpapatabâ nila sa ating mġa likurán na walâ tayong kadaingdaing. At kung ating madilidili na tayo ma'y mġa tao rin, na kung sino ang gumawâ ó naglutó'y siyang nararapat kumain, tayo'y tinatawag ó pinanġanġanlang mġa salarín, dinadalâ tayo ng mġa *guardia civil* sa bilanġuan, at ipinahahatid tayo ng mġa kura sa impiyerno.

Kayó, mang Hosé, na isang manggagawang kailan ma'y hindí nakasipsip ng dugó ng inyong mġa kapuwâ, ay mangyaring makinig sa akin. Ang tunay na mġa salarín, mġa taong walang dangal, ay yaóng mġa taong nabubuhay sa paghahariharian, yaóng mġa taong umaangkin sa lahat ng bagay na nalalaganapan ng sikat ng araw, at sa pamamagitan ng paniniil, ang baya'y naitulad sa isang kawan ng mġa hayop na mapayapang naapitan ng balahibo at napápatáy. ĲAt ngayo'y makikipiling kayó sa mġa ginooóng iyan upang kami'y kabakahin? ĲHindí pa kayâ sukat na sila'y kampihán ng Pámahalaán—sapakka't itó'y ginawâ ng mġa ginoó at parâ sa mġa ginoó rin, kayâ't dí maári na dí sila kampihán ng Pámahalaán—kundí ang mangyari'y patí pa ng tunay naming mġa kapatid, mġa kamanggagawâ, mġa kamarálitá, ay amin pang mangákabaka, dahil sa pagaadhikâ naming lumayâ at tumiwasay ang pamumuhay ng lahat?

ĲAh! kung ang karukhaán, kung ang malabis na kamangmanġán, kung ang kaugaliang minana sa tinalikdang panahón ng pangaalipin, ay dí makapagpapaliwanag nitong kasakitsakit na kabuhayan, ay maituturing na ang walang dangal ni puri'y yaóng mġa dukhá na ginagawang sandata ng mġa mangaalipin sa sangkatauhan, at dí kaming isinasapanġanib niyang karirít na tinapay at ng mithi sa paglayâ, upang matuklasán ang ikagiginhawa ng lahat.

Hosé.—Oo, tunay ngâ na mabuti ang lahat ng iyan, nguni't kapag dí nilakipan ng takot sa Diyos ay walâ ring mapapalâ. Hindí mo ako mapaniniwalâ; narinig kong sinabi ng banál nating kura, na ikaw at sampú ng iyong mġa kasama'y pawang *escomulgado*; narinig kong sinabi ni ginoóng Antonio, na nagaral ng maraming karununġan at laging bumabasa ng mġa páhayagan, na kayó'y mġa ulol ó mġa salarín, na ang tangi ninyong pinagpupunyagián ay ang lumamon at lumaklak daw lamang ng walang kagawágawang anó man, at sa lugal na sikapin ninyo ang ikatitighaw ng mġa manggagawâ, ay walâ kayóng hináharap kundí hadlanġán ang mġa ginoó na siyang tunay na makaáayos ng mġa súliranin, sa pamamagitan ng lalòng magaling na pamamaraan.

Horhe.—Kung ibig ninyo, mang Hosé, na tayo'y magkawatasan, ay bayàan natin sa kapayapaán ang Diyos at ang mġa santó, pagka't inyo nang namamalas: Ang nġalan ng Diyos ay nagiging sangkalan ng mġa dumadayâ sa atin at ng mġa nanglulupig sa kapuwâ. Ang Hari raw ay pinagkalooban ng Diyos ng kapangyarihan upang makapaghari, nguni't kapag ang nagbabaka na'y dalawang Hari, dahil sa isang lupaín, ang dalawa raw na ito'y kapuwâ rin sinugò ng Diyos; at gayón ma'y kung sino sa kanila ang may maraming kawal at mabubuting sandata, ay siyang ginagawaran ng Diyos ng matuwid, siyang nakapananaíġ. Ang mámumuhunan ay siyang lumulunod sa atin, at siyang kumakalakal sa lahat. Lahat ay nagsasalitâ ng ukol sa Diyos, at nanġagpapanggáp na mġa kinatawán ó kahalili ng Diyos ang mġa kurang katólíko, mġa protestante, turko, at sa nġalan din ng Diyos na lahat nangyari ang

mga digmâan, kayâ't sa ganitô'y natutuklasán nilang lahat ang mabubuting paraán ng pagpapaagos sa kanilang pátubigan. Sa pakinig, tila ngâ mandin ang Diyos ay siyang naggawad sa kanila ng lahat ng yaón, at siya ring nagparusa sa ating mga dukhá sa karukháan at paggawâ. Sa kanila, ang paraiso'y dito sa lupà at sa kabilâng mundó pa; sa atin, ang impierno'y dito sa lupà, at ang paraiso'y doón pa sa kabilâng mundo, kung tayo'y kusàng napaáalipin..., at kung sakaling may kálagyan pa tayo roón.

Bagay sa pananampalataya, mang José, ay dí ko ibig manghimasok, pagka't malayâ ang bawâ't isa sa kanyang isipan. Nguni't ang ganang aki'y dapat kong ipagtapat sa inyo, na dí ako naniniwalâ sa mga ibinabadyâ ng mga kura tungkol sa Diyos at ibá pang mga buhaybuhay nila, sapagka't silang nangagsasaad niya'y tantông nagsasakit lamang na tayo'y papaniwalâin, at sapagka't lubâng marami ang mga relihion, at ang lahat namang ito'y pawàng nangagpapanggap na nagbabadyâ ng katotohanan, subali, ni sino man sa kanila'y dí naka paglalantad ng anó mang katunayan. Ako ma'y makalilikhá rin ng isang mundóng matalinhagâ, at pagkatapos ay isermón ko, na ang dí maniwalâ sa aki'y magdurusa sa apóy ng walang hanggan. Sa bagay na ito'y maipalálagay ninyo na akó'y isang balakyot, nguni't kung akó'y kumuha ng isang batâ at maiturò ko rito ang gayóng mga talinhagâ na walâ namang makapagpapaliwanag dito ng nalalaban, paglakí ng batàng iyan, ay paniniwalâan din akó, gaya ng paniniwalâ ninyo ngayon sa mga among.

Sa kabuuán, kayó'y makapaniniwalâ sa inyong minamaigi, nguni't huwág na lamang ninyong mábanggit pa sa akin na ang Diyos ay siyang may kaibigán ng lahat, na kayó'y magbatâ sa paggawâ at magtiís ng gútom; na ang inyong mga anak ay mangagsilakí ng mahihinâ at masasaktín, dahil sa kakulangán sa pagkain at pagaalagâ, na ang inyong mga anak na dalaga'y maging babayi balang araw ng makikisig nating mga panginoon; dahil sa kung magkakagayon ay inyong mawiwikâ na ang Diyos palá'y hiduwang magarugâ.

Sakaling may Diyos, ay walâ namang nakatatarok ng kanyang mga lihim. Kayâ, pagisipan at pagaralan ngâ natin ang ikatitiwasay ng lahat sa mundóng ito, sapagka't kung sa kabilâng mundo'y may isang Diyos ngâng dakilâ, ay tayo'y mapapaanyô rin doóng mahinusay, kung ang nangagawâ natin dito'y pawàng nababatay sa kabanalan, kung hindí tayo nagpahirap ó kung hindí natin binayâang makapagpapahirap ang ibá sa mga tao na ang mga ito, sangayon sa santóng dásalan ay pawàng mga anak ng Diyos, at pawàng mga kapatid din nating lahat.

Bukod sa rito, maniwalâ kayó sa akin: kung ngayó'y isang mahirap kayó na pinapagdurusa ng Diyos, at búkas ó makalawá'y makátuklas kayó ng maraming pamimilak, kahit sa pamamagitan ng anó mang maruruming paraán, ay matatagpuán din ninyó ang matuwid upang huwág nang gumawâ, magpapasial na lamang sa ibabaw ng mga magagarang sasakyán, mamasláng sa mga magbubukid, at umaglahi sa puri ng mga dukhang binibini..., at kayó'y tutulutan din ng: Diyos na magawâ ang lahat ng iyan, gaya ng pagpapabayâ sa ating mga, panginoón.

Hosé.—Sa ngalan ni Kristo! Sapól nang makapagaral kang bumasa't sumulat, at nang makapagparoót parito ka sa siyudad, ang pananalitâ mo'y nagkahugis panglaban na sa mga abogado. At ang totoó'y nabanggit mo ang mga bagaybagay na mahahalagá pará sa akin. Akâlain mong si Rosina ko'y isang babayi na ngayon, pagka't nakatagpô naman ng isang binatâ na sa kanya'y ninirog nguni't gaya rin ng dati mong pagkatalos, kami'y mahihirap. Nangangailangan kaming bumili ng mga kasangkapang gamit ng tao sa pagtulog, ng kaunting pananamít at sakâ ng kaunting pamimilak, upang ang aking manugang ay maipagbukás ng isang malít na págawâan ukol sa magsususí, pagka't kung mangyayari'y malisan na sanang biglâ ang naturang panginoón na sa kanya'y umiimbí, at nang sa hinaharap ay makatikim siya rito ng kaunting pakinabang pará sa kanyang mga anak. Nguni't ni siya ni akó, ay walang salapí, ni marami, ni kauntí. Akó'y mapauutang ng aking panginoón, at sakâ ko siyâ pagbayaran ng sa untiuntí. Datapuwa't madalumát mo? Nang ako'y makipagusap na ukol dito, sa aking panginoón, akó'y tinugón nitó, na iyan, anya'y, isang kawanggawâ na tinutungkol ng kaniyang anak; at gayón ngâ, ito'y naparoon sa amin, at gayón na lamang ang pagkabighani niya kay Rosina nang ito'y makita; bago nagpalaló, na dí umanó'y mayroón ngâ siyang mga kasangkapang nalalâan pará sa kanino mang nangangailangan; kayâ, kung si Rosina raw sana'y maáaring makapagsadyâ sa kaniyang bahay...

¡At sakâ po nalarawan sa kaniyang mġa matá ang mġa sinimpáng kauntí ko na tulóy ipagdilím nġ matá at ikapanganib ..! ¡Oh! kung si Rosina ko'y... ¡Bah! Bayàan na nġâ natin ang mġa kabalbaláng iyan...

Akó'y matandâ na at natatalós ko na ang mundóng ito ay waláng puri. Dátapuwâ't ito'y hindi magagamit na katuwiran upang tayo'y maging kuhilâ naman... Kayâ't ang sabihin mo sa aki'y ¿tunay nġâ ba, ó hindi na inaadhikâ ninyong kunin ang mġa kayamanan ó pagaari sa mġa nagtatamasa nġayong iilan?

Horhe.—¡Kay tapang! iyan ang ibig kong itanong ninyó. Kapag ibig ninyong makabatid nġ anó mang bagay ukol sa suliranin nġ mġa dukhâ ay huwág kayóng magtatanong sa mġa ginoó, at ililigaw kayó sa katotohanan, pagka't waláng sisirâ sa kanila ring sarisarili. Kung ibig ninyong matantô kung anó ang linalayon nġ mġa sosyalista, ay itanong ninyó sa mġa kasama ko, ó sa akin; nġuni't huwág magkakamaling magtanong sa ating kura, ó kay ginoóng Antonio. Mahanġa'y kung makakausap kayó nġ ating kura, ukol sa bagay na ito, ay itanong ninyó sa kaniya, kung bakit kahi't kayó'y gumagawâ ay masamá rin ang inyong kinakain, at siyang waláng ginagawâ sa araw-araw, maliban sa buklatbuklatin ang kaniyang dásalan, ay kumakain siya nġ masasarap na ulam at nġ mġa matatabâng inahing manok, sa piling nġ kaniyang mġa pamangkin. Itanong ninyó kung bakit siya'y laging kaututang dilâ nġ mġa ginoó, at kung kayâ lamang makipagkita dito sa atin ay kung kailan lamang mayroong hinihinġi. Itanong ninyó sa kaniya, kung bakit laging ibinibigay ang matuwid sa mġa ginoó at sa mġa may kapangyarihan, at bakit sa lugal na agawin nila ang tinapay sa inyong bibig—na anila'y alangalang sa kaluluwa nġ mġa patáy—ay hindi sila magpatulo nġ pawis upang makatulong sa mġa buháy at nang hindi nabubuhay sa pawis at pagod nġ ibá. Tungkol naman kay ginoóng Antonio, iyang binatâng mabulas, na nagaral at nġayo'y nagaaksayâ lamang nġ panahon sa mġa ínuman nġ kapé at sa pakikipagdaldalan sa Ayuntamiento, ay sabihin ninyó na mahanga'y tinatapos na niya ang pagbubulakbol, at nang mapagukulan naman nġ kaunting panahon ang pagaaral nġ kung anó ang paggawâ at karukhaán, sa lugal nġ pagaabalá niya sa ating pamumuhay.

Hosé.—Sa bagay na iya'y mayroón kang matuwid; nġuni't pagbalikan natin ang itinatanong ko sa iyo: ¿tunay bagá na inaadhikâ ninyong agawin ang mġa pagaari sa ílang mayayaman?

Horhe.—Hindi pò; hindi namin adhikâ ang umagaw nġ anó man; dátapuwâ't ibig naming kunin ang mġa pagaari sa mġa ginoó, ang mġa kayamanan sa mġa nagtatamasa, upang iukol sa kapakinabangan nġ lahat. Pag nagkagayon, waláng kukunin ang bayan sa kanino man, kundí ang lahat nġ arí'y mapapasa lahat.

Hosé.—¿Bakit naman? Sa makatuwid bagá'y ating lahat ang mġa pagaari nġ mġa ginoó?

Horhe.—Siya pòng totoó; mġa pagaari natin at sa lahat. ¿Sino ang nagbigay sa kanila nġ mġa pagaaring yaón? Anóng kanilang matuwid na ariin at ankinin pa hangga nġayon ang naturang mġa pagaari?

Hosé.—Sa pagka't nangamana sa kanilang mġa ninunò.

Horhe.—¿At sino ang nagbigay sa kanilang mġa ninunò nġ mġa pagaaring iyan na kanilang tinatamasa? ¡At sa páano! Inangkín nġ ilang mġa malalakas at lalòng mapapalad ang lahat nġ bagay, sakâ pinagawáng pilit ang ibang tao parâ sa kanilang ikabubusog; at hindi nagkasiyang mabúhay sa pagsasamahán, nanglupig at hanggang nahulog sa karukhaán ang malaking bahagi nġ kanilang mġa kapanahón, iniwan sa mġa anák at sa anák nġ kanilang mġa anák ang mġa pagaari't kayamanan na kanilang inankín, pinapagdusa ang katauhan nġayon na maging alipin nġ kanilang mga inapó; na ang mġa ito'y pawàng nanganghinâ naman sa katamaran at sa bala nang maibigang gawín, nġ waláng kabalibalino sa ibá, maliban sa kanilang sarili, at nġayo'y ibig pa manding umastâ, sa pamamagitan nġ lakas, nġ gaya rin nġ ginawâ nġ kanilang mġa ninunò, na kapag nagkataó'y waláng salang ipanglulumó natin... ¿Ito kayâ'y wastô sa palagay ninyó?

Hosé.—Kung tayo'y inagawan sa pamagitan nġ lakas, ay hindi. Subali, sinasabi nġ mġa ginoó, na ang mġa yaman nila'y pawàng bunga nġ kanilang pawis; kayâ't sa palagay ko'y hindi nararapat namang kunin sa isa ang bunga nġ pinagpaguran nitó.

Horhe.—¡Na naman! Ang lahat nġ hindi gumagawâ't ni kailan ma'y nakágawâ't kung sumabi'y lagi na lamang sa nġalan nġ paggawâ.

Sabihin nḡa ninyó sa akin, kung paanong pagsibol at kung sino ang lumaláng nḡ lupà, nḡ mḡa metal, nḡ úling na bató at ibá pang ganganitó. Maging Diyos ó maging kalikasán man ang lumikhà nḡ mḡa ito, ang totoó'y kinamulatan na natin dito sa mundó ang lahat nḡ iyan, kayà't nararapat din namang pakinabangán nḡ lahat. ¿Anong inyong masasabi, sakaling maging pagaarì nila ang hanḡin at ito'y mapasakanila na, waláng mâtira sa atin, kundí kaunting simoy na lamang, at kahì't nḡ lalò pang masasal, saká pabayaran sa atin nḡ atin ding mḡa pagod at pawis? Subali, ang kaibhán lamang nḡ lupà sa hanḡin, ay ang pagkakatuklas nḡ paraán upang yao'y maankin ó masarili at mapagbahabahagi nila, samantala ang hanḡi'y hindi; nḡuni't pagnagkataóng sila'y nakatuklas nḡ paraán, ay sapilitang gagawin din nila sa hanḡin kung anó ang kanilang mḡa ginawâ sa lupà.

Hosé.—Siyang totoó, sa ganang aki'y iyan ang ganap na matuwid, ang lupà at lahat nḡ mḡa bagay-bagay na dí ginawâ nino man, ay naukol pará sa lahat... Nḡuni't sa isang dako, hindi naman lahatlahat ay yaringyari na nilang nakuha.

Horhe.—Tunay; totoóng marami na ang nagawâ nḡ tao, at dito'y maisususog pa natin na ang lupànglupà na'y hindi magkakahalagà nḡ gaano kung hindi nagawâ ang pagtibag nḡ mḡa bundukin at ito'y napagpagalan. Kung gayon, sa daán nang katuwira'y dapat maukol sa mḡa nagsipagpagal. Dátapuwa't ang sagutin ninyó sa aki'y kung anóng himalâ't nasa kamay nḡayon ang mḡa iyan nḡ mḡa nagkakamot lamang nḡ tiyan, na, ni sa tanang búhay nila'y waláng masabi na nagawâng anó man?

Hosé.—Sinasabi nḡ mḡa ginoó na ang kanilang mḡa ninunò raw ay namuhunan nḡ pagal at pagiiipok.

Horhe.—Sa katuwirang iya'y tila marikit pang sabihin na natuto ang kanilang mḡa ninunòng magpagawâ nḡ waláng bayad, na gaya rin nḡ inaasal nila nḡayon. Maliwanag na itinuturò nḡ Kasaysayan na ang mḡa kapalagayan sa mḡa manggagawâ'y talagang kaimbímbí, waláng pagbabago, gaya rin nḡ sa nḡayon, na ang taong dí kumakatás sa pawis nḡ kaniyang kapuwà, ay hindi lamang dí nakapagtitiid sa pamumuhay niya, kundí, ni makuhang makapagtakip sa kaniyang gútom at pangangailanḡa'y, dí pa mangyari.

Unawain ninyó ang mḡa halimbawàng ating namamalas; lahat nḡ ibinubunḡa nḡ waláng tigil na pagpupunyagí nḡ mḡa manggagawâ'y tignan, kundí nahuhulog sa mḡa kamay nḡ mḡa panginoón na waláng ginagawâ, liban sa maturang magtanód lamang.

Ipalagay nating nakabili nḡayon, sa kaunting salapí ang isang tuso, nḡ isang lupaíng malawak at masukal; nagpautos nḡ mḡa taong sukat makahawan at makapagaalagà sa naturang lupà, at salamat kung ang mḡa taong ito'y mabigyan nḡ katamtamang ipagpapawíng gútom, samantalang siya'y papasiálpasiál sa siyudad. Pagkaraan nḡ ilang taón, ang naturang basal na lupà'y naging isang hálamanán at sa ganito'y umaani nḡ nakasangdaáng higit sa pinuhunan. Ang mḡa anak nḡ may arì, na magmamana nḡ yamang ito, ay mangangalandakan, na yao'y kanilang tinatamasa, alang sa pawis na iginugol nḡ kanilang amá, at ang mḡa anak niyong tunay na gumawâ at nagtiís maghawan, nagtanim sa nasabing lupà, ay magpapatuloy pa ring waláng sala sa paggawâ at pagtitiís. Sa bagay na ito, ¿anó ang inyong masasabi?

Hosé.—Ah... kung tunay ang wikà mo, na nangyari sa mundó ang halimbawàng namamalas nḡayon, ay walâ akóng masasabi kundí: maliwanag na waláng yamang nararapat maukol sa mḡa nagmamay-arì.

Horhe.—Daragdagan ko pa. Sa sandalíng ito'y ibig kong magpalagay naman nḡ kahì't anóng bagay na makakasangayon sa mḡa ginoó. Ipalagay natin na ang mḡa may-arì (propietario) ay pawàng anak nḡ mḡa taong masisipag at maimpukin, at ang mḡa manggagawâ'y pawàng anak naman nḡ mḡa tamad at waláng tuós maggugol. Marahil ay malabis na ang sinabi ko, nḡunit hindi kailanḡan; at ang magkagayon man, ay ¿maipalalagay na kayàng wastó at maayos ang pagsasamahan nḡayon nḡ mḡa tao? Kung kayó'y gumagawâ at akó'y nagbubulakbol, nararapat akóng papagdusahin sa aking katamaran; nḡuni't ang dí nararapat, ang aking mḡa anak na mangyayaring lumabas na masisipag na manggagawâ, ay magpakamatay pa sa kapagalan at mamatay sa gutom, upang buhayin ó bigyang búhay lamang ang inyong mḡa anak sa kasaganàan at pagliliwaliw.

Hosé.—Iya'y mġa bagay na dí ko makatuwiranang sa iyo; subali'y na sa mġa ginoó rin ang madlġang yama't pagaari, kayà't sa malao't madali'y nararapat din nating pasalamatang sila, sapagka't kung hindi sa kanila'y hindi tayo mabubuhay.

Horhe.—Oo pò; na sa kanila nġang kamáy ang madlġang yama't pagaari, sapagka't ang mġa ito'y pawà nilang natamó sa pamamagitan nġ panggagahis, at naragdagan sa pamamagitan naman nġ pagnanakaw nila sa bunġa nġ pawis nġ mġa mahihirap. Nġuni't sa ganito ring paraán maiiwan nilá ang lahat nġ iyan.

Hanga nġayon, ang mġa tao sa sangdaigdigan, ay walġng tahán nā pakikidigmā sa kanilang kapuwà tao, pinagsikapan nġ mġa ginoó na matuklasan kung páano ang pagagaw nġ tinapay sa bibig nġ may bibig, at sakā ginawā nġ bawà't isa ang lahat nġ paraáng magagawā upanding ang kanilang kapuwà'y maging alipin nila na parang hayop. Dátapuwà't panahon na nġayon upang mawakasán ang lahat nġ iyan. Walā tayong napapalā sa digmāan kundí bagkus nasasadlak ang katauhan sa kaimbihán, pagkabusabos, pagkakasala, at pagkakaroon nġ mġa mahahalay na babayi at ibá pang mġa pagkasawíng pinamumuhunanan nġ dugó na tinatawag na mġa digmāa't paghihimagsik. Subali, kung sa lugal nang digmāa'y papagtibayin nata ang tinatawag na pagmamahalan at pagdaramayán nġ bawà't tao sa kapuwà tao, ay walġng pagsala na dí daglġng mapaparan ang kasamán, mawawala na ang mġa tangġitangġi't pagbubukodbukod—samantalá ang isa'y nananaganā, ang ibá namaa'y nananalat—at ang mangyayari'y pakakahangarin nġ bawà't isa ang ikapapagaling nā lahat.

Labis kong natatalos na kinagawian na nġa nġ mġa mayayaman ang magutós at mabuhay nġ walġng kagawágawā, at kapag ang sulirani'y nauukol sa ikapagbabagong búhay nġ tao ay totoóng mailap ang kanilang mġa katawan. Matiyagan natin ang sinasabi nila. Kung ang kanilang ipakikilala, kahit sa mabuting paraán ó pagtakot, ay isang payo, na ang higitihan at pagtataasan nġ uri'y hindi nararapat maghari sa mġa tao at ang lahat ay nararapat gumawā, ay napakainam; nġuni't kung hindi ganito, kundí bagkus ang nasā'y ipagpatuloy pa nġa ang pananandat nila sa bunġa nġ panggagahis at pagnanakaw nġ kanilang mġa ninunò, ay lalòng napakainam at madali pang lutasín! Sa lakas nila kinamkam ang lahat nġ yama't pagaari, ay sa lakas din natin makukuha sa kanila ang lahat nġ ito. Kapag ang mġa mahihirap ay nagkakaisa, sila ang napakalakas sa lahat.

Hosé.—Subali, kung walā nang mayayamang ginoó ¿sa páano tayo mabubuhay? Sino ang magbibigay sa atin nġ mġa gagawín?

Horhe.—¿Wareng balintunà! ¿Sa páano? Sa arawaraw, kíta nang dalawa ninyong mġa matá, na kayóng lahat ang nagaararo, kayó ang nagtatanim, gumaga pas, naghihimay at nagdadala nġ bigas sa mġa magbibigas; kayó ang gumagawā nġ alak, nġ langis, nġ keso, at sakā nġayó'y ¿inyo pang naitatanong kung sa páano tayo mabubuhay kung walġng mġa mayayamang ginoó? Ang itanong pa ninyong mabuti'y kung sa páano sila mabubuhay, kung walā tayong mġa tungak na manggagawā sa bukid at sa kabayanan, na sa kanila'y bumubuhay, bumibihis at... nagaalagā nġ mġa anák na dalaga upang mapagaliwán nila.

Kanikaninā lamang ay ibig ninyong magpasalamat sa kanila, pagka't aniyo'y sila ang nagbibigay sa inyo nġ pagkabuhay. Dí baga ninyó alam na sila ang nagpapasasā sa bunġa nġ inyong pagod at ang bawà't tinapay na kanilang nġinanġalot ay inaagaw lamang nila sa inyong mġa anák? ¿Na ang bawà't paghahandog ó alay sa kanilang mġa sinisintang babayi'y katimbang nġ ating kasalátan, gútom, ginaw, at nġ pagkalugmok sa kahalayan nġ ating mġa babayi?

¿Anóng nagagawā nġ mġa ginoó? Walā. Sapagka't lahat nġ kanilang tinatamasa ay pawàng nagbuhat lamang sa pawis nġ mġa manggagawā.

Subukin ninyong mawalā búkas ang mġa magbubukíd, walġng makagawā sa lupà, at kundí, sila unauna ang mamamatay; kapag nawalā ang mġa sapatero, ay walġng gagawā nġ mġa sapatos; kapag nawalā ang mġa anluwagi, ay walġng gagawā nġ maġa bahay, at kapag ganyan nġ ganyan ang mangyayari sa bawà't balanġay ó hanay nġ hanap-buhay nġ mġa anák-pawis, ay mapipigil na walġng sala ang pagyari ó paggawā nġ bawà't bagay, at sa ganito, ang lahat nġ tao'y maaántala at mananalat sa kanilang mġa kailanġanín.

Nġuni't ¿anóng inyong ipaghihirap, sakalġng manġalipol ang mġa ginoó? Para ring nanġalipol ang mġa balang.

Hosé.—Oo, nǵá't totoóng maliwanag iyan; tayo ang gumagawâ nǵ lahat; nǵuni't páano ang pagtatanim ko nǵ halaman, kung walâ akóng lupà, ni hayop, ni mǵa binhí? Sinasabi ko sa iyo na walâ tayong magagawâ. Sa kagipita'y pilit pasusupil din tayo sa kapangyarihan nǵ mǵa panginoón.

Horhe.—Nǵuni't tayo pò kayâ'y nagkakawatatan, mang Hosé, ó hindi? Tila ang bagay na iya'y naiulat ko na kanina; talagang huhubarán natin ang mǵa panginoón nǵ lahat nǵ kailanǵan sa paggawâ't pamumuhay, na gaya nǵ lupà, mǵa kasangkapan, mǵa binhí't ibá pang bagay.

Labis kong nababatid na samantalá ang lupà't mǵa kasangkapan sa paggawâ'y nasa sa kamay nǵ mǵa panginoón, ang mǵa manggagawâ'y laging masusupil at dí makatitighaw sa pananalat, kundí bagkus lalóng mababaón sa pagkaalipin. Kayâ nǵá't italá ninyong mabuti sa alaala, na ang kaunaunahan nating gagawing paraán, ay ang alisan nǵ mǵa yama't pagaari ang mǵa ginoó, at kapag dí gayon, ay dí maaayos ang sangkatauhan.

Hosé.—May matuwid ka; iyan nǵa'y naiulat mo na sa akin. Dátapuwâ't ¿páano naman ang ibig mo? Ang mǵa bagay na iya'y bagongbago sa akin, at dí ko mapaghulòhulò. Akó'y paliwanagan mo pa kung páano ang ibig ninyó sa pagaayos. Ang mǵa yama'y ating sasamsamin sa mǵa ginoó, nǵayó'y ¿pàanonong ating gagawin diyan? ¿hindi ba natin pagbabahagibahagin in ang nauukol sa bawâ't isa?

Horhe.—Hindi pò; dapat pa nǵa ninyong mabatid, na sakaling may maringan kayóng magsalitâ na ang aming linalayo'y ang pakikibahagi, na ang ibig nami'y makihatì sa yaman nǵ sa gayo't ganitong paraán, ay asahan ninyó na ang taong yaón na inyong kinaringan, ay isang taong mangmang ó isang matakaw.

Hosé.—Kung gayo'y ¿páano ang ating gagawin? Walâ akóng nawawatasan diyan.

Horhe.—Walâ pò namang kahirapang watasan; ang adhikâ pò nami'y iukol parâ sa lahat ang lahat nǵ yaman at pagaari.

Sa ganitong simulâin kami nagsimulâ: na ang lahat ay nararapat gumawâ at ang lahat ay nararapat guminhawa. Sa mundó'y hindi mabubuhay ang tao, kung walâng gagawâ ó kikilos; kayâ, sakali't ang isang tuso'y nagpapalaki lamang nǵ tiyan, ay sapagka't nabubuhay naman sa pawis nǵ ibá, at sa ganitong pangyari'y totoóng masamá at makasamá pa. Dapat unawâin, na ang sinambit kong *lahat ay nararapat gumawâ*, ay nauukol lamang doón sa malalakas at makagagawâ.

Ang mǵa lumpó, mǵa mahihinâ, mǵa matatanda, ay nararapat pakanin ó bigyang búhay nǵ katauhan, pagka't isang kawanggawâ ó gawâng pagpapakatao ang mahabag at huwág batahín sa hirap ang isang tao nǵ kapuwâ tao; at sakâ ang lahat ay magsisitandâ, magsisihinâ ó maáaring maging salantâ rin balang araw, na kung páano ang mangyari sa atin ay gayón din ang sa ating mǵa anák.

Kayâ, kung inyong mapaglilimilimi, ay maliwanag ninyong mababatid na ang lahat nǵ kayamanan, ó ang lahat nǵ bagay na kagamitan nǵ tao, ay nahahati sa dalawang bahagi. Ang isang bahagi'y iyang nauukol sa mǵa lupà, mǵa mákina at ibá pang mǵa kagamitan sa paggawâ, gaya nǵ bakal, nǵ kahoy, nǵ mǵa bató, nǵ mǵa sasakyán atb.; ang lahat ngâng ito'y totoóng kailanǵan sa paggawâ at dapat maukol parâ sa kalahatan, upang magamit na gaya nǵ mǵa kasangkapan ó bagay sa paggawâ. Tungkol sa kung páano ang mainam na paraán sa paggawâ, ay sakâ natin malalaman. Nǵuni't ang magaling ay gumawâ sa pamamagitan nǵ tulongtulong, pagka't sa ganito'y kakauntí ang pagal at marami pa ang magagawâ; halos ay totohanan nang maituturing na ang ganitong paraán sa paggawâ'y maiibigan sa boong mundó, palibhasâ'y ang pagiisa nǵ isang tao sa paggawâ ó ang pagkakatiwalagan nǵ mǵa manggagawâ'y nakapaguudyok tulóy na katakutan nila ang tulong na maibibigay nǵ isang mákina, na nakababawas nǵ pagod sa kaparaanáng magaan at kawiliwili; at sakâ, palibhasâ, kapag walâ nang pagbabaka si pamumuhay ang mǵa tao, sa makatuwid bagá, gaya nǵ mǵa aso't pusâ, ang mǵa tao'y lubhá ngâng magagalak sa sinapupunan nǵ pagkakaisa at sa pagpapalaganap nǵ mǵa paggawâng tulongtulong. Walâng taong dí naghahanǵad nǵ kagaanan sa paggawâ, kahi't na ibigin niya ang gawâng pamumukuran, kahi't saáng lugal at sa páano mang paraán. Ang pinakabuod nitó'y walâ nang mabubuhay sa katamaran upang umalipin sa ibá, pagka't ito'y hindi na mangyari, sa dahilang kapag natatantó rin lamang nǵ bawâ't isa ang kanilang matuwid sa paggawâ, sino ma'y dí na mahahalina pang pabusabos pa.

Ang ikalawang bahagi'y nauukol sa mǵa bagay na tiyak at kagamitan nǵ tao, gaya nǵ pagkain, pananamít at pamamahay. Ang lahat nǵ mǵa bagay na ito'y nararapat sanang mápatunǵo agadagad

sa kalahatan at mapaghatihati n̄ sa katamtaman, hangang sa bagong pagaani at hangang sa ang m̄ga pagawâ'y makagawâ n̄ m̄ga bagong yari. Ang lahat n̄ m̄ga bagay na ito na mangyayari, pagkatapos ng himagsikan, ka pag walâ nang nâtirang m̄ga tamad na pan̄ginoón, na nabubuhay sa pagod n̄ m̄ga manggagawâng dayukdok sa gútom, ay baba haginín, susog sa kaibigán n̄ m̄ga manggagawâ sa bawat bayan. Kung han̄gad n̄ m̄ga ito na gumawâ sa pamamagitan n̄ tulongtulong at ang m̄ga magagawâ'y maukol din parâ sa lahat, ay lalóng mabuti: sa makatuwid, ay pagsisikapang mataya ang lahat n̄ magagawâ, upanding masagutan ang kailan̄ganín n̄ lahat, gayón din n̄ sa m̄ga paggamit ó pan̄gan̄gailangan, upanding makabuhay n̄ ganap sa lahat ang madláng mayayari.

Kung dili kayâ'y isaalangalang naman ang m̄ga sukat magawâ n̄ bawâ't isa, upanding mabilang ang kabuuan n̄ bagay at halagá n̄ nagawâ nila. Ito'y isang pagtayang napakasean; kayâ't maituturing tulóy na hindi sukat mangyari; dátapuwâ't ang ibig sabihin nitó, kapag nakita na ang kapinsalaan sa pagbaba hagi sa m̄ga kaniyahan, ay pakakaibigin nang maluwa sa loob ang adhikáng parâ sa lahat.

Alin mang paraán ang ibigin, ay totoóng ayos na ang m̄ga unang bagay na kailan̄ganín n̄ tao, gaya n̄ tinapay, n̄ m̄ga bahay, tubig, atb., ay mápasakamay n̄ lahat, upang maging malayâ sa bilang n̄ magagawâ ang lahat n̄ tao. Sa anó't páano man ang magalinging pagaayos, ang m̄ga pagmamamahá'y hindi na mapariiral, sapagka't hindi wastó na sa pagsilang n̄ isang tao'y mamulat sa kasaganáan, at ang iba nama'y sa gútom at sákit; na ang isa'y ipan̄ganak sa kayamanan, at ang ibá nama'y sa karalitaán, at ang kasakdela'y pairalin ang pakanâ na ang bawâ't isa'y makapangyariha't may-ari n̄ lahat n̄ kaniyang pinagpagalan, na, sa makatuwid, ay mangyayaring makapagtipid sa kaniyang sarili, subali, pagkamatay niya, ang lahat niyang tinipid ay nararapat ding maukol parâ sa lahat.

Ang lahat n̄ batâ'y nararapat papagaralin at paturúan, sa pamamagitan n̄ gugol n̄ lahat, upanding mahikap ang ikalalagó n̄ katalinuhan at kakayahán n̄ m̄ga ito. Kapag nawalâ ang bagay na ito'y walâ ring katarungan at pagpapantay pantay; waláng salang dí malalabag ang simulâin n̄ katuwiran n̄ bawâ't isa sa m̄ga kasangkapan n̄ paggawâ; pagka't ang pagkatuto, ang lakas n̄ katawa't paguugali, ay pawàng kasangkapan n̄ n̄ paggawâ, at ang *ibigay lamang sa lahat ang lupà at m̄ga mákina*, ay bagay na dí sapat, kundí rin lamang mapagsisikapang na ang lahat ay mápaanyó sa isang kalagayang sukat nang makapan̄gasiwa sa naturang m̄ga lupà, mákina atb.

Tungkol sa m̄ga babayi'y hindi ko ibig magsalitâ, sapagka't sa ganang amin, ang babayi'y nararapat ding mapapantay sa m̄ga lalaki; at kapag ang nananalaytay sa aming m̄ga dilâ'y ang salitáng tao, ang pakahulugan nami'y isang katawang tao, at dí na tinitingnan kung ano pa ang kaniyang pagkatao.

Hosé.—Gayon ma'y mayroón ding isang bagay. Kunin sa m̄ga ginoó ang m̄ga pagaari na kanilang ninakaw at ginagá sa kawawàng m̄ga tao, ay magaling; dátapuwâ't kung ang isang ginoó, sa pamamagitan n̄ kaniyang sikap at pagiimpok, ay nangyaring nakapagtipon n̄ salapi, bago nakabilí n̄ isang lupaín ó kayâ nakapagbukas n̄ isang tindahan, ¿sa páanong pagmamatuwid ninyó makukuha ang m̄ga bagay na iyan, m̄ga bagay na bun̄gang tunay n̄ kaniyang pawis?

Horhe.—Ang bagay na ito'y totoóng napakasean, sapagka't kung sa sariling batak n̄ butó, sa bun̄gang sarili n̄ pawis, samantalang ganyan na ang pagsakal sa atin n̄ m̄ga mamumuhunan at n̄ pámahalaán, ay dí makapagtipid ó, maka pagiimpok ang sino man; katunaya'y marahil ang sarili na rin ninyong kalagayan: na kung ilan púng taón na kayóng waláng humpay sa paghahanap-buhay ay ganyan at ganyan din ang inyong anyó, dukhá at dukhá rin, ka paris din n̄ dati. At sakâ, nasabi ko na n̄ sa inyo na ang lahat n̄ tao'y may karapatan sa m̄ga pinakapan̄gulong bagay sa pamumuhay, gayon din sa m̄ga kasangkapang kailan̄gan natin sa paggawâ; kayâ't kung ang isang tao'y may isang lupaín, samantalang ito nama'y pinan̄gan̄gasiwâan at ginagawán n̄ sarili niyang m̄ga bisig ay lubos siyang makapagtipid, at makapaggagawad sa kaniya n̄ m̄ga kailan̄ganín gaya n̄ m̄ga *guano* at ibá pang mangyayaring pakinaban̄gan sa lupà. Totoó n̄ n̄ kailan̄gan na ang lahat n̄ magagawa ó bun̄gang pawis n̄ m̄ga tao'y maukol parâ sa lahat; dátapuwâ't upang maganap ang bagay na ito'y walâ nang kailan̄gang pilitin pa ang sino man, sapagka't *ang tunay na ring adhika sa lahat; dátapuwâ't upang maganap ang bagay na ito'y walâ nang kailan̄gang pilitin pa ang sino man, sapagka't* ang tunay na ring adhika sa ikatutubos* ang siyang makapaguudyok sa m̄ga tao n̄ gáwâing panglahat. Sa pamamagitan n̄ m̄ga pagaari't paggawâng panglahat ay lubháng mapapaayos tayo kay sa gumawâ n̄ magisa, laló na't

kung isasaalangalang natin ang naibibigay na tulong n̄g m̄ga bagong tuklas na mákina, ay lumalabas na ang m̄ga paggaw̄ang pagiisa ó pamumukuran ay lubh̄ang napakahirap at wal̄ang saysay.

Hosé.—¡Ah! ¡Ang m̄ga mákina! ¡Kung mangyayari'y dapat pa n̄gang pagsunugin! Ang m̄ga mákina ay siyang sumasalot sa m̄ga bisig at siyang umaagaw sa m̄ga gagawin n̄g m̄ga dukh̄a. Dito lamang sa kabukiran ay mangyayari nang makaasa. bawà't pagdatal n̄g isang mákina, ay isang pagbabawas na sa aming m̄ga kíta, isang malaking pagbabawas na rin sa bilang naming m̄ga magsasaká, at ang masawí ritong man̄gabawas, ay wal̄ang salang dí patutun̄go na lamang sa pagkamatay n̄g gútom sa ibang lupalop. Sa siyudad ay lalò pang masahol, marahil. Subali, kung walà iyang m̄ga mákina, wal̄ang salang dí man̄gan̄gailangan n̄g maraming bisig ang m̄ga ginoó, at sa ganito'y may malaking kagaanán ang ating pamumuhay.

Horhe.—May matuwid kayó, mang Hosé, sa inyong pananalig na ang m̄ga mákina'y isa sa m̄ga sanhí n̄g kaimbihán at pagkamahal n̄g m̄ga gagawin; dátapuwà't ito'y nangyayari, sa dahilang ang m̄ga mákina'y nasa sa kamay pa n̄g m̄ga ginoó. Kung ang m̄ga mákina'y mápasa kamay na n̄g m̄ga manggagawà, ay ibá naman ang mangyayari: ang m̄ga mákina ay siyang pinakamalaking bagay na makapagpapaghinawa sa katauhan. Para na ninyong nakita, ang m̄ga mákina'y pipihit ó makayayari n̄g napakabilis pará sa ating lahat. Sa pamamagitan n̄g m̄ga mákina, ang tao'y hindi na man̄gan̄gailangang gumawà pa n̄g maraming oras upang matugunan ang kaniyang m̄ga kailan̄ganín, at dí na siya masisikil sa m̄ga gaw̄ang mabibigat na lubh̄ang nakauubos n̄g katutubòng lakas n̄g tao. Kung ang m̄ga mákina'y magamit sa lahat n̄g págaw̄aan at pawàng man̄g sa kamay n̄g lahat, ay maaluwán nating magagampanan sa kaunting oras lamang n̄g paggawà, mabilis, malinis at kaayaaya ang lahat n̄g kailan̄ganín n̄g tao, at ang lahat n̄g tao ó ang bawà't manggagawà'y magkakapanahong magaral, magpaunlad n̄g pakikikapuwà, sa isang salita'y mabubuhay at lalapas n̄g lahat n̄g bagay na natutuklasan n̄g dunong at n̄g kabihasanan. Kayà, n̄gá, unawàin ninyong mabuti, na hindi nararapat at dí kailan̄gang iwasak ang m̄ga mákina, kundí ang marikit ay ariin natin ang m̄ga ito. At saká, huwág ninyong makaligtaán: ipagtatanggol n̄g m̄ga ginoó ang kanilang m̄ga mákina, ó sa lalòng maliwanag na salitá, talagang ang m̄ga ginoó'y magtatanggol sa kanilang m̄ga mákina laban sa sino mang may han̄gad na lumansag, gaya n̄g magagawà nila sa bawà't magnasàng kumuha n̄g m̄ga yaón; sa makatuwid ay gayón din ang mangyayari. Kayà't maituturing na isang kaban̄gawan ang paglansag sa lugal na kunin ang m̄ga mákina. ¿Mapagpapahamakan ba ninyó kayàng patayin ang m̄ga pananim at iwasak ang m̄ga bahay, na kung sa lugal nitó'y makaiisip tayo n̄g lalòng magaling na paraang ipagiging sa lahat? Marahil ay hindi. Kayà, gayón din naman ang nararapat asalin sa m̄ga mákina, sapagka't kung ang m̄ga mákina, sa kamay n̄g m̄ga panginoón, ay kaimbihán at pangbubusabos, sa ating m̄ga kamay naman ay ibá, kayamanan at ganap na paglayà n̄g lahat.

Hosé.—N̄guni't upang magampanán ang adhikang ito, ay kailan̄gang gumawà tayong lahat n̄g buóng kusà, ¿hindi ba?

Horhe.—Oo, pò.

Hosé.—¿At kung mayroong ibig mabuhay n̄g wal̄ang kagawágawà? Ang gaw̄ang nakapapagod ay napakahirap, at ang gaw̄ang ito'y talagang tinatanggihan patí n̄g m̄ga aso.

Horhe.—Pinagkakamalan ninyó ang pagsasamahan ngayon n̄g m̄ga tao sa pagkatapos n̄g ganap na himagsikan. Aniyo'y ang gaw̄ang nakapapagod, ay tinatanggihan patí n̄g m̄ga aso. ¿N̄guni't makatatagal ba kayó sa isang araw na wal̄ang gaw̄ang kaanoanó man?

Hosé.—Akó'y hindi, sapagka't pinagkaugalian ko na ang magpatigis n̄g pawis, at kapag walà akóng magaw̄ang anó man, ang asa mo ba'y nararamihan na akó n̄g kamay; dátapuwà, marami rin naman ang nakatatagal sa buóng maghapon sa m̄ga barikan, at nagsusugal ó nagpapainít lamang n̄g araw sa m̄ga lansangan...

Horhe.—Sa ngayó'y tunay; n̄guni't pagkatapos n̄g himagsikan ó pagbabagong ayos n̄g katauhan ay dí na mangyayari, at ito'y maipaliliwanag ko sa inyo kung bakit. Ang paggawà ngayó'y totoóng napakahirap, hindi wastò ang pagbabayad sa manggagawà at sila'y alimura pa. Ang m̄ga nagpapatulò ngayon n̄g pawis ay dapat mamatay sa kapagalan, mamatay sa gútom, pagka't ang kapalagayán nila'y parang hayop. Ang isang manggagawà'y wal̄ang kapagapagasa, liban sa kaniyang natatalos na kahahan-tungang ampunang-bahay, kung dili kayà'y sa bilangúan. Hindi makatinging mabuti sa kaniyang m̄ga

aná, waláng malasap na kaligayahan sa búhay, kundí ang dumanas n̄g lalò't lalòng kadustaán. N̄guni't ang hindí gumagawâ, ang dí natitigisan n̄g isang patak mang pawis sa paggawâ, ay siyang lumalaspap n̄g lahat na kaginhawahan, at siya pang tinitingála 't iginagalang; lahat n̄g kapurihán, lahat n̄g kaaliwán ay pará sa kaniya. Sa kapuwâ m̄ga manggagawâ na ri'y nangyayari: na kung sino ang hindí gumagawâ n̄g gaanóng kabigat, ay siyang sumasahod n̄g malakílakí at siya pang kinagigiliwan. Kung gayo'y ¿anóng ipagtataka ninyo na manghinawâ at tamarin ang tao sa paggawâ.

Dátapuwâ, kapag ang paggawâ'y naisalig sa kaparaanang maayos at kaayaaya, sa lalòng madalíng panahon, sa tulong na maidudulot n̄g m̄ga mákina; kapag nalirip n̄g m̄ga manggagawâ na sila'y gumagawâ sa kapakinabangán n̄g lahat, sa kaniyang ának at sa ibá pang m̄ga tao; kapag ang paggawâ'y nagkaroon na n̄g katuturán na siyang ipagkakapuri sa madlá, at ang dí paggawâ ó pagpapalaki n̄g tiyan n̄g isang tao'y pangdidirihan n̄g kapuwâ tao, gaya n̄g pangin̄gilag sa m̄ga tiktik at mán̄gan̄ganlong, ay sakâ ninyó isumbat sa akin kung sino pa ang manḡan̄gahas na lumayó sa ikalulugod at ipagiging dapat n̄g sarili sa madlá, upang ma buhay sa dí pagkilos, na totoóng nakasisirâ n̄g katawan, maging sa paguugali?

N̄gayon man, matan̄gí sa ilan, lahat n̄g tao'y nangin̄gilag sa hanap-buhay na paniniktik. N̄guni't kapag pinasukan ang hamak na hanap-buhay na ito, ay pinagkakakitaan n̄g marami kay sa magbungkal n̄g lupâ, at sa kauntí ó walâ mang gáwain̄g marami, ay páano't páano ma'y tinatangkilik n̄g pamahalaán. Subali't m̄ga tungkuling nakahihiyâ, waláng puri, m̄ga tandâ n̄g pagyurak sa kalinisan n̄g ugali, at sapagka't waláng ibinubun̄ga kundí pahirap at kasamán, kayâ iniibig pang makapupô halos n̄g buóng mundó ang karukhaán bago ang kawalán n̄g puri. Tunay n̄gá't mayroong m̄ga n̄guni, m̄ga taong marurupok ang pusò, at parang waláng kaluluwa, na minamabuti pa ang pamumuhay waláng-puri; dátapuwâ't ang sulirani'y na sa pagpili sa kawaláng-puri at sa karukhaán. ¿N̄guni't sino kayâ ang sawing palad na magkakamalíng magalin̄gín pa ang pamumuhay waláng-puri, gayóng kung magpapatulò n̄g pawis ó gagawâ'y makakaáang kagalingan n̄g lahat at siya'y kalulugdan pa n̄g madlá? Kapag yao'y nangyari ay maipalalagay nang isang kaululán, pagka't nalalabag sa katinuán n̄g bawâ't tao.

Huwag kayóng magalinlan̄gan, huwág; ang pagkapoót n̄g madlá laban sa m̄ga tamad ay tunay na dí mawawalá't siyang íral, pagka't ang paggawâ'y siyang pinakapan̄gulong kailan̄gan n̄g m̄ga tao ó n̄g pagsasamahán n̄g m̄ga ito, sapagka't ang taong tamad ay dí lamang makasisirâ sa lahat n̄g bumubuhay sa kaniya, na dí man niya natutuwan̄gan n̄g anó man, kundí makagigibâ pa sa kawiliwiling bagong pagsasamahan n̄g m̄ga tao, siya ang magiging kaluluwa n̄g isang pangkatin n̄g m̄ga budhíng magpapalamig sa pagdaramayan n̄g lahat, upang mapabalik tayong mulí sa pinagdaánan. Ang m̄ga pagpipisan pisan ó kapisana'y gaya rin n̄g m̄ga tao: umiibig at gumagalang sa lahat n̄g inaakaláng mapapakinabangán, at humahamak at namumuhí sa lahat n̄g inaakalâ namang makasasamá. Maáaring mangadayâ at kaipalâ'y madadayâ n̄gá silang malimit; dátapuwâ't sa bagay nating na paguusapa'y dí na mangyayaring mapamalí, sapagka't totoóng napakaliwanag, na ang taong dí gumagawâ'y kumakain at umiinom sa dugó n̄g ibá, at dahil dito'y nakasasamá sa lahat.

Kayo'y magtipontipon sa isang kapisanan upang masubok ang gáwain̄g panglahat, na ang magiging bun̄ga nitó'y babahaginín sa lahat n̄g pataspatas; sa m̄ga mahihinâ't waláng kayâ'y magdadalang habag kayó, n̄guni't sa isang may kayâ na ayaw gumawâ't nagpapaanod lamang, ay waláng sala namang dí kayó maiinis; at sa gayo'y marahil maiiwan ninyó ang paggawâ ó mapipilitan kayóng gumawâ n̄g masukal sa inyong dibdib. Ganito rin ang mangyayari sa malaking pagsasamahán n̄g m̄ga tao, sapagka't pakailan ma'y talagang nakasaasamá ang matapang na katamaran n̄g kahit sino.

At sakâ, sa málao't mádali, kapag hindí napanibulos, dahil sa m̄ga taong yaón, na ayaw gumawâ, бага ma't ito'y inaakalâ kong dí mangyayari, ay lalòng mapapakadalí ang lunas: itiwilag sa pagsasamahán ang naturang m̄ga tao, at sa ganiya'y mahikap tulóy na mahulog sa kamay n̄g lahat ang unang m̄ga bagay at kasangkapan sa paggawâ, at sa ganito'y mapipilitan silang gumawâ, kapag ibig din lamang na mabúhay.

Hosé.—Akó'y nakukuha mo na..., n̄guni't ¿ang lahat ba'y magbubungkal n̄g lupâ?

Horhe.—¿At bakit? Ang tao'y hindí lamang nanḡan̄gailan̄gan n̄g tinapay, n̄g alak at n̄g karné, kundí nanḡan̄gailan̄gan din naman n̄g bahay, m̄ga damit, m̄ga daáng maaayos, m̄ga aklat, sa kabuúan, lahat

nṅ bagay na nagagawâ nṅ mṅa manggagawâ. Sakâ, ang sino ma'y dî makagagawâ nṅ lahat niyang kailanganín. ¿Hindî ba't upang mapagsakahan ang mṅa lupà, ay kinakailanṅan ang mṅa tulong na naibibigay nṅ magbabakal, nq anluwagi, na yumayari nṅ mṅa kailanṅang kasangkapan, ang sa minero na tumitibag nṅ mṅa mina, ang sa *albañil* (anluwagi rin) na gumagawâ nṅ mṅa malalaking bahay na bató at mṅa bahay-tindahan, at gayón din nṅ sa ibá't ibá pa? Ang sulirani'y walâ sa pagbubungkal nṅ lupà, kundí na sa paggawâ nṅ lahat nṅ bagay na kinakailangan at gamitin. Ang karamihan nṅ uri nṅ mṅa gáwain, ay siyang makapaguudyok sa bawâ't isa na pumili nṅ namamaigi at naaakmâ sa kaniyang mṅa hilig, at sa paraáng ito, marahil, ay mangyayari na, ang paggawâ'y hindî na iindahin nṅ tao, kundí parang isang gamot at pagbabatak na lamang nṅ kaniyang mṅa ugat, sa makatuwid, parang isang aliwang kaakitakit.

Hosé.—Kung gayo'y malayâ ang bawâ't isang makapipilî nṅ hanap-buhay ó gáwainṅ maiibigan.

Horhe.—Siyang totoo; gayón ma'y dapat ding pakapagaralang huwag mápabunton ang mṅa bisig sa isang bagay lamang na gáwain at nang dî magkulang sa ibá pa. Sapagka't gumagawâ, alangalang sa kapakinabanṅán nṅ lahat, ay dapat pakasikapin, sa pagnanasâ nṅ bawâ't isa, kung páano makatutugon sa mṅa bagay na kailanṅanín at nang maghari hanga't mangyayari ang nauukol sa ikabubuti nṅ madlá.

Kapag walâ nang panṅinoong umaalipin sa atin nṅ dahil sa karirít na tinapay, at walâ na tayong bakîbakî kung anó at sinong makikinabang sa bunṅa nṅ ating mṅa gáwain, ay sakâ ninyó makikita kung páano ang ganap na kaayusan.

Hosé.—Lahat, ang wikâ mo'y maaayos; sa akalâ ko'y tumbalik naman; walâṅ makakaibig sa mṅa gáwainṅ mabibigat, kundí bagkus ang mangaiibigan pa nṅâ nila'y ang pagaabogado at pagdodoktor.

Kung gayo'y sino pa ang magbubungkal nṅ lupà? ¿Sinong manṅangahas na isapanṅanib ang buhay sa kailaliman nṅ mina? ¿Sino pa ang magkakamaling lumusong sa nagdidiliman at nagbuburakang mṅa balón?

Horhe.—Ilagay natin muna sa isang tabí ang salitaang ukol sa mṅa abogado, pagka't ang mṅa ito'y isa rin sa mṅa nakabubulok na gaya nṅ mṅa kura, na lubusang papalisin nṅ himagsikang panglahat. Pagusapan natin ang mṅa gáwainṅ kailanṅan, at huwág iyang nakapipinsalâ sa kapuwâ, sapagka't kung hindî, ay mapapalagay na parang manggagawâ rin patí nṅ salaríng nanatay nṅ tao na malimit malugmok sa malalagim na kamatayan.

Nahihirang natin nṅayon ang isang hanap-buhay higit sa iba, hindî dahil sa ito'y akmangakmâ sa ating mṅa hilig, kundí dahil sa magáang pagaralan natin yaón, at sa gayo'y kikita, kayâ, maásahang kumita tayo nṅ maraming pilak; dahil sa gayo'y madalíng kumita nṅ gáwain ó mágagawan, at ang ikalawang matuwid, ay dahil sa ang ibang mṅa gáwainṅ mangyayaring may kabigatán. At, sa wakas, tungkol sa bagay na pinaguusapan, ang pagpili'y nasa sa atin, mulâ pa nang tayo'y sumaliwanag.

Sa halimbawâ, ang hanap-buhay na pagbubukid, ay isang bagay na dî patulan nṅayon nṅ sino mang taga siyudad, at nṅ lalò mang dukhá roón. At, kung sa bagay, sa pagsasaka'y walâṅ masasabing sukat ikasuklam; ni madahóp ang pamumuhay sa kabukiran sa mṅa kawiliwiling bagay, ay hindî. Bagkus pa nṅâ, kung mababasa ninyó, ang mṅa makatâ, ay tantóng galak na galak sa pamumuhay-bukid. Ang mṅa pangyayari'y nagpapatunay na ang makatâṅ nunulat nṅ mṅa aklat, ay dî pa nakakahukay nâ lupà, at yaóng tunay na nanṅagbubungkal na halos mamatay sa pagod, ay nadadayukdok nṅ gútom, sahól na sahól ang búhay higit sa mṅa hayop, at sila pa ang mṅa taong, sa palagayan, ay pawâṅ alañán sa kapuwâ nila tao, sa ganito'y patí nṅ káhulihulihang hampas-lupà sa siyudad ay ikinahihiyâṅ maturan na siya'y taga bukid. Kung gayo'y ¿páanonong mananasâ ninyong pumatunṅo sa bukid ang mṅa tao nṅ buóng pagkukusâ? Tayo mang ito, na tumubò na rito, ay nagpapabayâ rin, sapagka't kung sa ibang gáwain, ay maaluwán tayo at kapita pitagan pa nṅ kauntí; ¿dátapuwâ't sino sa atin ang láláyó sa kabukiran, kung ang mṅa paggawâ natin dito'y mauukol din sa sarili, at sa gayo'y ganap na matatamó sa pamumuhay-bukid ang kaginhawahan, kalayâan, at pamimitagan?

Ganyan ang nangyayari sa lahat nṅ hanap-buhay, sapagka't sa kasalukuya'y ganyan ang ayos nṅ mundó, na kailan ma't ang isang gáwainṅ lalóng kailanṅan at lalóng mabigat, ay siya pang sahól sa tumbas nṅ kapagalan, dî pinaháhalagahan at napapalagay pa na parang hayop. Sa halimbawâ, pumatunṅo kayó sa isang pagawâan nṅ mṅa hiyas, at makikita ninyo na ito'y lubhâṅ malinis, kung ipaparis sa

napakaraming gáwàan namin; may pangpahanġin sa tagaraw, may pangpainit sa taginaw, hindi lubhàng napakahabà ang mġa oras na iginagawà sa arawaraw, at ang mġa manggagawà rito'y mabubuti ang kalagayan, kahit mura ang mġa sahod (pagka't binabawas sa kanila nġ panginoon ang malaking bahagi nġ pakinabang), kay sa ibang mġa manggagawà; sa gabígabí ó sa mġa araw nġ mġa pistá, pagkatapos na mangāalis ang mġa damit pangpagawāan, malayàng nakaparoroón saan man nilá maibigan, at walàng pangāmbáng kutyákutyaín nġ sino mang tao, dahil sa kanilang pagkamanggagawà. Dátapuwà, pumatungo naman kayó sa isang mínahan, at makikita ninyó ang mġa maralitàng gumagawà sa ilalim nġ lupà, sa ilalim nġ mġa burak na nakaínis ang mġa amóy, nakapagpapaiksi nġ búhay, sa pamamagitan nġ mġa sahod nilang kahalakhalak, at kung matapos ang kanilang paggawà, sakaling maisipan nġ isang minerong tumunġo sa pook na pinagkakalipunan nġ mġa ginoó, ay maituturing ninyong napakamapalad, kapag siya'y umalis sa pook na naturan nġ dahil lamang sa mġa paguyám. ¿Ano nġā ang ating ipagtataka kung mapili nġ isa ang hanap-buhay na hoyero kay sa minero?

¡Ni ukol sa mġa taong walàng kinakasangkapan kundí panitik ay dí ko ibig magsalitá! Isa riyang, marahil, walàng nagagawà kundì mġa katàkatà at mġa tulàng lalabindalawahing taludtod ay kumikita nġ makasampú, higit sa isang magbubukíd, at iya'y kinagigiliwan pang makalilibo, higit sa alin mang manggagawàng kapuripuri.

Ang mġa mamamahayag, sa halimbawà, ay nanġagsusulat sa mġa kabahayáng magagarà, ang mġa sapatero'y sa mġa sulok na nangagdidiliman; ang mġa inhenyero, médiko, artista, gurò, kapag may mġa gáwain at lubhàng kaya ang kanilang mġa tungkulin, ay parang mġa ginoó; ang mġa anluwagi, artesano, at maidaragdag pa natin, pará masabi ang buóng katotohanan, patí nġ mġa médikong walàng ganap na kapahintulutan, at mġa gurong nagtuturò sa mġa mabababà, sa mġa batà, ay pawàng nagdadahop kahit mamatay sa pagsusumikap. Hindi ko ibig ibadiya rito na ang guro kanilang maganluwagi, angabi ang buang tanġing may kasaysayan, ay ang mġa marálitàng manggagawà, sapagka't ang pagaaral ay bagkus naggagawad sa tao nġ mġa kaparaanáng ikapagwawagi sa katalagahán, sa ikabibihasa at ipagkakabuhay kailan man nġ malayà at ganap na katiwasayán. Ang mġa médiko, inhenyero, kímiko, at mġa gurò, ay pawàng kailanġan at pakikinabanġan sa pagsasamahán nġ mġa tao, na gaya rin nġ mġa magbubukíd at ibá pang manggagawà. Tanġing ibig kong sabihin, na ang lahat nġ hanap-buhay, ay pawàng nanġararapat magtamó nġ pataspatas na kahalagahán, na, sa makatuwid, ang mġa manggagawà'y dapat ding magtamó nġ pantay sa kinikita nġ mġa ginoóng yaón, at hindi gaya nġ nangyayari na ang gáwain sa pamamagitan nġ isip ay ikinatutuwà at parang naipagmamataás nġ tao sa isang manggagawàng-bisig, at ito'y ikinahuhulog tulóy sa kamangmanġan. Lahat sana'y sa lahat, at dí gaya nġ nangyayari sa nġayon na parang sarilingsarili nġ ílan.

Hosé.—¡Abá! Kung gaya nġ sinasabi mo, na ang paggawà sa pamamagitan nġ isip lamang ay isa nang katuwaán at kahigtán sa mġa mangmang, ay maliwanag na maiibigan nġ lahat ang pagaaral noón, at akó na ang unauna. Nġuni't ¿páano naman ang mġa gáwain-kamay? ¿sino pa ang gagawà rito?

Horhe.—Ang lahat. Sa panahong pinagaaralan ang mġa letra at karununġan, ay nararapat din namang ganapin ang isang gáwain-kamay; lahat ay dapat gumawà sa pamamagitan nġ úlo at sa pamamagitan ng mġa bisig. Ang dalawang bagay na ito sa paggawà ay malayong makasirá, bagkus makabubuti at makabubuó, sapagka't upang bumuti ang kabuhayan nġ isang tao, kinakailanġang pagalawíng lahat ang kaniyang mġa ugat, úlo at mġa bisig. Kung sino ang may ganap na pagiisip at nahihilig sa mġa pagkathá, ay siyang nagiging magaling na manggagawà, at kung sino naman ang may malusog na pangāngatawán, gaya nġ namamalas natin sa mġa bisig na laging baták, ay siya ring may maliwanag at matalas na pagiisip.

At sapagka't ang naturang dalawang gáwain ay pawàng kailanġan, at ang isa roó'y kaakitakit higit sa isa, na siyang ikinatutuklas nġ tao nġ puri at kabaitan, ay hindi katuwiran na ang isang bahagi nġ tao'y maparoól sa mabibigat na gáwain-kamay, upang manatili ang ílan sa pagsasamantalá sa karununġan, at, sa wakás, maging tagautos; dahil dito'y inuulit ko, na ang lahat ay nararapat gumanap nġ mġa gáwain-kamay at gáwain-isip.

Hosé.—Ang lahat n̄g iya'y natatalos ko rin; n̄guni't sa m̄ga gáwàing-kamay man, ay mayroón ding mabibigat at magagaán, nakahahalina at nakasusuklam; ¿sino, sa halimbawà, ang magiging minero at tagalimás n̄g m̄ga dúmihan ó púsalián?

Horhe.—Kung natatalos ninyó, minamahal kong mang Hosé, ang dami n̄g nanǵálikhâ at linilikhâ pa, n̄g nanǵapagaralan at pinagaaralan pa, disi'y matatantô rin ninyong labis na kapag ang paggawâ'y alangalang sa layong ikaáayos nitó, dí na mauukol sa ílang hindí m̄ga anák pawis, na dí gumagawâ, na walâ nang pinagsisikapan, sa makatuwid, kundí ang sarili nilang pakikinabanǵan, at walâ nang kabalibalino sa ikatutubos n̄g m̄ga manggagawâ; matatantô ninyó, inuulit ko, na ang lahat n̄g m̄ga hanap-buhay-bisig, ay magagampanan, at dito'y walâ nang magiging mabigat, marumí ó kadiridiri, at madalí tulóy makatatagpô n̄g m̄ga manggagawàng kailanǵan. At ito'y sa ating m̄ga araw. Tantúin ninyó ang mangyayari, kapag ang lahat ay gumawâ: lahat n̄g pagsisikap, pagiinǵat, at pagaaral sa lahat, ay tungô sa adhikáng ang paggawâ'y lalóng maging kaakitakit at dí lubhâng kabigatan.

At sakaling magkaroon man n̄g m̄ga gáwàing mabibigat kay sa ibá, mandi'y madalíng maikikita n̄g lunas, n̄g m̄ga katanǵitanǵing ganting-palâ yaón, at kahì't huwág nang ibilang pa ang isang bagay na kapag ang lahat n̄g tao'y gumagawâ, na ang adhikâ'y parâ sa lahat, ay talagang sisilang din ang diwàng pagkakatipiran at matimyas na pagsasamahán n̄g m̄ga tao, gaya n̄g nangyayari sa m̄ga magának; kina kayâ n̄g m̄ga lalaki ang m̄ga pasaning mabibigat sa lugal na ito'y maghinakdal; nakapagaawás sila n̄g m̄ga pagod, palibhasà, ang bawâ't isa'y kusang bumabahagi sa mabibigat na gáwain.

Hosé.—May matuwid ka; subali, kung ito'y mangyari, ¿sa páano maaayos?

Horhe.—Kung gayón, kung sa lahat n̄g m̄ga nabangit ay may mâtirá pang mabigat at kailanǵang gáwain na dí pasukan n̄g sino man, sa makatuwid, ay tayong lahat na ang magsisiganap. Magtatad-hanàan tayo, sa halimbawà, n̄g isang araw sa bawâ't buwan, ó isang lingo sa bawâ't taón, na igagawâ n̄g isang tao ukol sa mabibigat na gáwàing yaón. Sapagka't isang bagay na kailanǵan parâ sa lahat, ay bagay din namang maásahan ninyó ang m̄ga lunas na kaparaanán. ¿Dí ba't n̄gayó'y m̄ga kawal tayong sunudsunuran sa atas n̄g ibá upang makipagbaka sa m̄ga taong dí natin nakikilala, m̄ga taong ni kaputok man ay hindí nakagawâ sa atin n̄g masamá, ni sa tunay man nating m̄ga kapatid at m̄ga kaibigan? Sa akalâ ko'y lalóng magaaán sa loob ang paggawâ, kapag natatalos natin na ang sanhí'y sa pangangailanǵan n̄g lahat.

Hosé.—Nálaman mo, akó'y iyo nang nahihikayat. N̄guni't may kauntí pa rin akóng hindí masakyan, at ito'y ang nauukol sa pagaalís n̄g m̄ga kayamanan ó pagaari sa m̄ga ginoó... ito... ¿páano, sa palagay mo? ¿hindí kayâ maiigtarán yaón?

Horhe.—¿Páano, pò, ang ibig ninyong mangyari? Samantalang hawak nila ang kayamanan, ay sila ang makapaghahari, at sila'y manǵagáimbot din n̄g waláng kapakupakundangán sa atin, gaya n̄g kanilang ginawâ sapól nang ang mundó'y maging mundó. ¡Kay diabló naman! ¿bakit hindí ninyo masakyan iyang pagaalís n̄g m̄ga pagaari sa m̄ga ginoó? ¿Inaakalâ ba ninyó na isang bagay na hindí tumpak, at yao'y isang mahalay na gáwain?

Hosé.—Hindi; ang totoó'y pagkapaliwanag mo sa akin, ay bagkus akóng nananalig na yaó'y isang dakiláng bagay, sapagka't kung áalisin man sa kanila ang m̄ga pagaari, ay waláng ibang kahulugán ang ating gagawin, kundí bawiin lamang ang m̄ga dugô na sinipsip nila sa atin nang mahabàng panahon. At sakâ, kung áalisin man sa kanila, ay hindí upang sarilinin natin, kundí upang ariin n̄g lahat, at nang ang lahat ay mabúhay n̄g maginhawa; ¿hindí ba gayón?

Horhe.—Hindi, pò, mapagaalinlanǵanan; at kung ipinalalagay ninyong dakilâ ang naturang bagay, ay masasabi ninyó n̄g táhasan na patí n̄g m̄ga ginoó ay nagtatamó rin n̄g palâ sa gayón. Talagang dapat nang matapos ang kanilang m̄ga paguutós, pagbubulakbol at paghahariharian. Dapat silang gumawâ; at kapag ang paggawâ'y sa tulong n̄g m̄ga mákina at alangalang sa ikagagaling n̄g m̄ga manggagawâ, ang paggawâ'y makikilala na isang kailanǵan n̄g tao, isang kaaliwaliw na pagbabanat n̄g m̄ga ugat at butó. ¿Dí ba't nanǵamamaril ang m̄ga ginoó, upang makapagbanat lamang n̄g m̄ga ugat?; ¿dí бага ginagawâ nila ang m̄ga pátakbuhan n̄g m̄ga kabayo, ang himnasia at ibá pang libolibong bagay na pawàng naglalarawan na ang m̄ga gáwàing-bisig ay tunay na kailanǵan at isang bagay na kaakitakit sa lahat n̄g taong waláng dinaramdam at malalakas? Ang layon n̄gâ'y maiukol natin sa kapakinabanǵan n̄g paggawâ

yaóng nagagamit lamang n̄gayon sa taganás na pagaaliw. At iḡaanóng pakinabang ang matatamó n̄ m̄ga ginoó sa kagalingan n̄ lahat at sa matuling pagsulong n̄ kabihasnán! Magmasid kayó, sa halimbawà, sa ating bayan: ang ílan niyang ginoó'y pawàng mayayaman, nabubuhay na parang m̄ga hari; samantalá ang m̄ga lansanḡa'y marurumí at masasamá, maging pará sa atin at maging pará sa kanila man; ang hanḡing nagbubuhay sa ating m̄ga bahay at sa m̄ga kalapit na putíkan ay nakapagpapakasakít din sa kanila; ang sálot na ibinubunḡa n̄ karukhaán n̄ m̄ga taong nasa malayò at napakalayò, na umaábot dito, ay nakakahawa rin sa kanilang madalas; sa kanila'y nakaaayóp din ang ating kamangmanḡán. ¿Maáari kayāng malinis nila ang bayan, magawá ang m̄ga lansanḡan at mailawan ang m̄ga daán n̄ dahil na dahil lamang sa lakas n̄ kanilang pananalapí? ¿sa páano maiigtaran ang marayāng paglalahoklahok sa m̄ga bagay na gamitín n̄ lahat? ¿sa páano nagagamit n̄ lahat ang ibinubunḡa n̄ m̄ga pagkasulong n̄ karununḡan at n̄ pagawāan? M̄ga bagay na kapag idinaḡn sa pagtutuwānḡan n̄ lahat ay madalíng magagawá, At ang m̄ga pagimbót sa sarili ¿sa páano masisiyahan, kung ang pagsasamahán n̄ m̄ga tao'y hawak lamang n̄ ílan?

Ang lahat n̄ iyan, huwáḡ nang ibilang pa ang lagìng panḡanḡanib sa isang punlò n̄ baril na makasusugat ó makamamatay sa kanila, sa isang kispá matá, at ang panḡanḡambá sa isang himagsikan ó sa isang kasawiāng palad na nakapagbubulid sa karukhaán at lagìng pagkabinḡit n̄ kanilang m̄ga ának sa gútóm, sa pagkakasala, sa kahalayan, gaya n̄ pagkabinḡit n̄ m̄ga atin sa n̄gayon; ang lahat n̄ iyan, ay nanḡanḡahulugán, na hindí lamang inaalis natin at sukat sa kanila ang m̄ga kayamanan na sinusuklían n̄ karapatan, kundí lumalabas na sila'y ginagawán din naman n̄ malaking kagalinsan.

Tunay, n̄ḡá, na ang m̄ga ginoó'y aayaw, ni papayag na makipagunawāan sa atin, sapagka't ang kanilang nais ay lagìng magutós, at ang palagay nila sa m̄ga dukhá ay ibá ang uri; n̄guni't ¿páano, sa akalà ninyó ang lalòng mabuti nating gawín? Kung sila'y hindí natin mákausap n̄ sa mábutihan, ay walāng salang sa masamá na magdaraan.

Hosé.—Totoo, n̄ḡá, ang lahat n̄ iyan, dátapuwa't napakahirap gampanán. ¿Hindí kayá natin mapagisipan n̄ paraáng sa dahandahan? Bayāan natin sa m̄ga naghahawak ang m̄ga pagaari, n̄guni't sa paraáng tayo'y daragdagan n̄ m̄ga sahod, at tayo'y áariin nilang m̄ga tao. Ganyan, sa untiunti, tayo'y makapagíimpok, saká makabibili n̄ tigasang lagvy na lupà, at kung tayong lahat ay pawàng may-ari na, saká natin ilagay sa kagalingan n̄ lahat ang ating m̄ga ari, at gawín nata ang iyong sinasabi.

Horhe.—Magdilidili pò kayó; upang magampanán ang m̄ga bagay, sa kasundúan n̄ lahat, ay íisa lamang ang paraán: na ang m̄ga ginoóng may-ari sana'y tumangí na sa kanilang m̄ga yaman; sapagka't isang katotohanan, na kapag ipinagkakaloob na n̄ isa ang isang bagay, ay walá nang kailanḡang ito'y alisin pa sa kaniya. Dátapuwa't ito'y huwáḡ isipin; kayó'y nakatatahòng mabuti n̄ higit kay sa akin.

Samantaláng nananatili ang pagmamay-ari n̄ tao, ó kayá, samantaláng naghahari ang m̄ga kapalakaran n̄gayon, ay lalò tayong pasamá. Dahil sa pagmamay-ari n̄ tao, bawá't isa'y kumikita n̄ paraáng ipagkakatatubig n̄ kaniyang pátubigan, at ang m̄ga may ari'y hindí lamang sa nagiimbót sa m̄ga manggagawà n̄ kung anóanó, kundí tayo'y pinapagbabaka pa n̄ḡá. Karaniwan sa manḡanḡalakal ang humanap n̄ mapagbibihán n̄ kaniyang kalakal, sa mataás na halaga, hanga't maáari, at ang bawá't máximili nama'y bumilí, sa mababang halagá. ¿Anong nangyayari? Ang m̄ga may-ari, m̄ga maypagawāan, m̄ga manḡanḡalakal na lalòng mayayaman, sapagka't sila'y mayroong m̄ga salapí upang ipagtatag n̄ sariling pagawāan n̄ gayó't ganito, ó ibilí kayá n̄ sa pakyawan, upang magkaroon n̄ sariling m̄ga mákina, upang masamantalá ang m̄ga takbó n̄ halagahan sa baraka, at upang maantay ang panahong lalòng mabuti sa pagbibilí, ó hangang sa maipagbili yaón pagkaraan n̄ ilang araw, ay natatapos ito sa m̄ga pagtutuós at m̄ga pagkahapay n̄ m̄ga maliliit na may-ari, at mahihināng manḡanḡalakal, na ang m̄ga ito'y sa kamay at kamay, ay nanḡauuwí sa karukhaán, at sila ó ang m̄ga anak nila'y walāng ibang kapapatunḡuhan, kundí ang mag paupá. Ganyan (at iya'y nakikita halos sa arawaraw), ang m̄ga mahihināng may-ari na magisang gumagawá, ó may ilang kamanḡgagawá, sa maliliit nilang pagawāan, pagkaraan n̄ isang mahigpit na pakikitunggalí, ay magpipinid na n̄ kanilang pagawāan, at tutungong magpapaupá sa malalaking pagawāan; ang m̄ga maliliit na may-ari, na halos hindí makapagbayad n̄ m̄ga buwis, ay magbibili n̄ kanilang m̄ga bahay ó lupà sa m̄ga malalaking may ari, at gayón na n̄ gayón; sa makatuwid, kung ang isang may-ari na may magandang pusò ay may nasāng magpariwasá

sa kaniyang mġa manggagawà, ay walàng magagawà maliban sa makibaka nġ walàng tagal sa kaniyang mġa kalabang malalaking may arì, at mamaya'y ang pagkahapay na niya.

Sa kabilàng dakó, ang mġa manggagawà, dahil sa kagutuman, ay nanġagpapaligsahan sa paghahanap-búhay, at sapagka't napakarami ang mġa bisig kay sa mġa gagawín (hindí dahil sa walàng mágagawà, kundí dahil sa ang mġa may págawàan ay nanġagiimpid sa pagpapagawà), ay sápiritang sila'y manġagaagawán nġ tinapay sa kanikanilang bibig, at kung kayó'y gumagawà upang makakita nġ dalawa, ay nariyan naman ang ibá, makakita lamang ay kahì't na isa.

Sa ganito'y lahat nġ pagkasulong ay nagiging kasawián. Sa halimbawà, may nalikhà nġayong isang bagong mákina, mamaya'y mawawalán na nġ gáwain ang maraming manggagawà. Sapagka't sila'y walàng kinikita, ay walá ring ipamimili sa pamumuhay, at sa gayo'y nakasasamâ rin sa mġa manggagawà sa ibang pagawàan, na búkas ó makalawa'y manġababawas din. Sa Amerika'y marami ang natatamnáng lupà, at marami ang naáaning grano. Ang mġa may-ari, na walàng kabahabahalà sa nauubos ó panġanġailanġan nġ mga tao rito, at sa imbot na makinabang nġ malaki sa pagbibili, ay ipinadadala ang grano sa Europa. Ang halagá nġ grano rito'y pilit bábabâ; nġuni't sa lugal na makabuti ang bagay na ito sa mġa dukhâ, ay lalòng nakasasamâ, sapagka't sa pagkamasid nġ mġa mayari na ang kanilang grano'y nagagahis nġ sa Amerika, ay hindí muna magpapatanim sa kanilang mġa bukirín, at kung palarin ma'y yaón na lamang malusoglusog, at dahil dito, marami sa mġa magbubukíd ang nanġawawalán nġ gáwain. Ang halagá nġ grano'y mababâ, at siyang totoó; nġuni't ang mġa dukhâ'y dí man makakita nġ halagáng yaón na sukat ipang bili.

Hosé.—Nġayo'y nauunawàan ko na. Nabalitâan kong áayaw nġâ nilang papasukin dito ang mġa grano nġ taga-ibang lupà, at sa gayo'y nasasabi kong isang malaking kabalasilan ang dí pagtanggap sa awà nġ Diyos. Akalà ko'y ninanais nġ mġa ginoó na mamatay nġ gutom ang bayan; nġuni't nġayon ko natalos na sila'y nanġasa matuwid.

Horhe.—Hindi, pò, hindi, pò, sa gayón; sapagka't kung ang grano nġ Amerika'y hindí nakararating, ay lalò pò namang masamâ, sa isang dakó. Kapag ang mġa may-ari'y walá nang kapanġagaw na taga-ibang lupà, sila'y makapagbibili sa anó mang taás na halagá nġ kanilang kalakal, at...

Hosé.—¿At anó?

Horhe.—¿At anó pò? Tila naipahayag ko na sa inyo; kailanġang mápasakamay nġ lahat ang mġa bagay na dapat pakinabangán ng lahat. Sa makatuwid, samantalang maraming nagagawà ó naáni, ay lalò tayong maginhawa. Kung may málikhâng isang bagong mákina, tayo'y makagagawà nġ marami, ó kauntí, alinsunod sa panġanġailanġan, at kung sa gayóng bayan, halimbawà, ay masaganà ang grano, at sa atin ay makapagpadalá, tayo nama'y makapagpapadalá rin sa kanila nġ sa ati'y lumalabis, at ito ang kagalingán nġ lahat.

Hosé.—Isang bagay muna... ¿At kung tayo'y makibahagi sa mġa may-ari? Sila'y ang kanilang mġa lupà at puhunan, tayo'y ang paggawà, at pagkatapos ay ating pagbahaginin ang maáni; ¿anó kayâ sa palagay mo?

Horhe.—Ang unang masasabi ko sa inyo ay ito: na kung may hanġad kayó sa pakikibahagi, ay hindí naman papayag ang mġa panġinoón. Walàng salang dí natin dáraanín sa lakas, at gayón na lamang ang ating mapupuhunan upang sila'y mapilit na mamahagi, na sa kanila'y pará ring kinuha ang lahat. Kasakdala'y isang bagay na totoóng kailanġan, ¿sa anó't dáraanín pa ang mġa bagay na ito sa pakalálakahatí, upang mapabayàang manatili ang isang panuntunang pagtutulot makapaghari ang kalinsilán at panglulupig na ninigil nġ pagdami nġ bilang nġ mġa nagagawà at naáni nġ lahat?

At sakâ, ¿anóng matuwid nġ ílang mġa tao, na kahì't hindí gumawà, ay babahagi nġ kalahatí sa magagawà nġ mġa manggagawà? Gaya nġ nasabi ko na sa inyo, na hindí lamang maibibigay natin sa mġa panġinoón ang kalahatí nġ bunġa nġ ating mġa nagagawà, kundí ang lahat na'y magkukulang pa sa dapat mangyari; sapagka't samantalang umiiral ang pagmamay-ari nġ tao ay pigíl na pigíl ang bunġa nġ paggawà at labás sa kagalingán nġ bawà't tao, dahil sa pagpapanġagawán at kakulangán nġ ayos; kayâ nġâ't kakauntí ang naibubunġa nġ paggawà kay sa mangyari, na kung ang paggawà'y maganap nġ lahat at sa pamamatnubay nġ kagalingán nġ lahat na gumagawà at nanġanġailanġan. Gaya rin nġ pagbuhat nġ isang mabigat: isang daán mang katao at dí magkakatuwang na mabuti ay

hindî makabubuhâ; subalî, kahi't tatatlo ó áapat lamang, at magkakasabáysabáy ang m̄ga kilos, ang kanilang m̄ga lakas, ay madalîng mabubuhâ yaón at maitataás. Kung ang isang tao'y magnanasàng gumawâ n̄g isang karayom, kahi't isang oras ay maáaring dí siya makayari; dátapuwâ't kapag sampû kataong tulongtulong, ay libolibo na ang mayayari sa arawaraw. At gaanó kayâ ang mapapalâ sa bawâ't málikhâng m̄ga bagong mákina, sa bawâ't panġanġailanġang ang gáwâ'y maganap n̄g lahat, kapag ang m̄ga bagong pagsulong n̄g katauha'y gaya n̄g minimithî nating mápatunġo sa kapakinabangán n̄g lahat!

Sa bagay na ito'y nais kong magpaliwanag ukol sa isang matuwid na lagîng isinasabad sa amin.

Ang m̄ga ekonomista (mga taong bayád ó hindî man, na naguugnayug nay, sa nġalan n̄g dunong, n̄g m̄ga kabulánan at katakatâ, upang maipakilala na ang m̄ga ginoó'y may karapatáng mabúhay sa pawis n̄g ibá) at ang ibá pang m̄ga pantas, ay nagpaparirala na ang karukhaá'y hindî tunay na gawâ n̄g pagkamaimbutin n̄g m̄ga may-arî, kundî dahil sa hindî nakasasapat sa lahat ang ibinubunġa n̄g paggawâ. Sinasabi ito, upang paniwalâan na walâng may salang sino man niyang karukhaán, at sa gayo'y walâng sanhî ni katuwiran upang ipagbalikuwas ang m̄ga anák-pawis.

Sukat na sa *talaga nġ Diyos* n̄g m̄ga kura, kayó'y napapapanatili nilang lagî sa pagkamasunurin at yukó; ang m̄ga ekonomista nama'y, sa batas nġ kalikasán. Huwag kayóng maniwalâ. Kung sa bagay, tunay nġâ, na ang m̄ga bunġa n̄g paggawâ nġayon na tinatamasa n̄g ílan, ay hindî sapat upang mabigyan n̄g mabuti at masaganang búhay ang lahat; dátapuwâ, ito'y kamalián n̄g umiiral nġayong panuntunan sa pagsasamahán n̄g m̄ga tao, sapagka't ang m̄ga may-arî ay walâng kaalaalala sa kagalingang panglahat, kayâ't ang ipinagagawâ nila'y yaón lamang inaakalang katamtaman sa sarisarili, at upang huwág makapagbabâ n̄g halagá sa kalakal, ay madalas mangyari ang pagpapatapon ó pagpapasirâ nila n̄g m̄ga bagay na yari na. Sa makatuwid, ay maliwanag ninyong makikita na samantalá nilang sinasangkalan ang kaku-lanġán ó kauntián n̄g bunġa n̄g paggawâ, ay pipababayâan naman nila ang dami n̄g naglalaparang m̄ga lupang hindî natatamnán at ang dami n̄g m̄ga manggagawang walâng gáwain.

Subalî, sa bagay na ito'y kanilang itinutugon, na kasakdala'y matamnán ang lahat ng m̄ga lupâ at ang lahat n̄g m̄ga tao'y manġagsigawâ, alinsunod sa lalòng pinakamabuting panuntunan n̄g tao, ang karukhaá'y mananatili ring ka paris n̄g dati, at sa dahilang ang m̄ga ánihin sa lupâ'y natataningán at ang m̄ga pagaanák n̄g m̄ga tao'y hindî, ay maáaring dapasin natin ang isang kalagayang kalunoslunos, na ang pagaani'y maging maramot at panakanakâ, samantalá ang tao'y paramí n̄g parami, na siyang sanhî n̄g kamahalan n̄g lahat na kailanġan. Kayâ't naimamatuwid na ang tanġing lunas sa m̄ga masasamang sakit n̄g katauhan ay nauuwi sa ganito, na ang m̄ga dukhá'y huwág magáanák, kayâ'y maukol na lamang ang pagaanák n̄g tao sa nanġakakakaya.

Tungkol sa haharapín, ay marami ang masasabi sa bagay na pinaguusapan. May nakikipagtalò riyan, at may pinanghahawakan din namang matitibay na matuwid, na ang pagdami n̄g tao ay talagang may taning sa kalikasán, kayâ't dí na kailanġan ang paggamit n̄g m̄ga pang patunaw, na buong kusâ ó dí man. Anaki ang m̄ga pagkasanay n̄g m̄ga lahi, ang pagsulong na lalò n̄g m̄ga katalinuhan, ang paglayâ n̄g m̄ga babayi at ang pagunlad n̄g kaginhawahan, ay nakapipigil ó nakababawas sa katutubong pagaanák n̄g tao. Nġuni't ang m̄ga bagay na ito'y walâng anó mang kabuluhán sa pinaguusapan tungkol sa karukhaán.

Hindî súliranin nġayon ang pagdami n̄g tao, kundî ang pagaayos sa katauhan; kayâ't ang gamot tungkol sa pagaanák ay hindî nakalulunas n̄g anó man.

Sa katunaya'y nariyan ang m̄ga bayang naglalaparan ang m̄ga lupâ at ang tao'y kakauntî, na masahol pa kapag nagkataón kay sa ibang bayang ang tao'y makapal. Kasakdala'y nakapipigil ang pagmamay-arî n̄g ílan, ang bunġa n̄g paggawâ nġayó'y marami kay sa pagdami n̄g tao. Ang paguntí n̄g bilang na ibinubunġa n̄g karukhaán ay dahil sa kasaganâan n̄g nagagawâ, alinsunod sa kayâ n̄g naibibili n̄g maġa dukhá. Masdán ninyó, sa halimbawâ, ang m̄ga manggagawang naglalakaran na walâng m̄ga gáwain, samantalang ang m̄ga tingala'y punongpunó n̄g m̄ga bagay na yari nila na walâ nang makábili. Ang m̄ga lupang datihang tinatamnán at dí na patatamnán, ay mulîng magiging gubat. Dahil sa kasaganâan n̄g grano at pagbabâ n̄g m̄ga halagá, ang m̄ga may-arî ay hindî muna magpapatanim, at dí maáalaala na kung ang kaniyang m̄ga magbubukid ay mawawalán n̄g gáwain ó mamamatay n̄g gútom.

Kinakailanġan ngáng máuna ang pagbabagong ayos sa katauhan, tamnán ang lahat n̄g lupâ, ayusin ang bunġa n̄g paggawâ, at gayón din ang sa mauubos n̄g tao, sa ikagagaling n̄g lahat; bayâang malayâ ang

párang sa hakbang n̄ m̄ga bagong tuklas at matutuklasan pa n̄ pagkasulong n̄ panahon, pan̄gasiwàan ang malalaking bahagi n̄ mundó na halos dí napapakinabanḡan, ó hindí pa nḡang lubos, at kung matapos ito, sakaling sa ilalim n̄ matitibay na pamamaraán, ay walang mangyari at makitang makapal din ang pagdami n̄ tao kay sa bun̄ga n̄ paggawâ, sa makatuwid, sakâ na mapagiisipan n̄ m̄ga tao sa panahong ito, kung páano ang mabuting pagtatadhanâ sa pagaanák n̄ tao. N̄guni't ang pagtatadhanang ito'y marapat ipatupad sa lahat, na walang matatan̄ging mapapalad na ílan ang bilang, na sa dí pa kasiyahang lubos na mabúhay sa pawis n̄ ibá, ay ninanais pa mandin na sila lamang ang magkaroon n̄ walang taning na karapatán tungkol sa pagaanák. Sa isang dako, samantalang mayroong m̄ga marálitâ, ay siyang tandâ na yaó'y hindí matatadhanâan kailan man, kasakdala'y dahil sa walâ na silang ibang kaaliwán sa hirap, kundí ang lumasap n̄ matatamis na pulot n̄ pagiibigan, kasakdala'y dahil sa dí nila maisip ang kakulangan n̄ bun̄ga n̄ paggawâ, baga ma't nakikita n̄ kanilang m̄ga matá ang tunay na sanhî, tulad n̄ nauukol sa halimaw, na inaangkin pa n̄ panginoón. Hanga't may nasasawí ay lalóng dí mapanatag ang búkas, at lalò pang totoó, yao'y walang nailalaán ni mapagtamanán. Kapag ang lahat ay arì na n̄ lahat, at ang lahat ay gumagawâ n̄ pantaypantay, ay sakâ pa lamang makapagtatadhanâ ang m̄ga tao n̄ buong loob sa katauhan n̄ inaakalang nararapat, higit sa maiaatas n̄ alin mang kapangyarihan n̄ tao, sa pamamagitan n̄ lakas.

N̄guni't pagbalikan pò natin ang nauukol sa pagbabahaginan n̄ bun̄ga n̄ paggawâ n̄ isang may-ari at n̄ isang manggagawâ; ¿anóng inyong maibibigay doón sa hindí nangagsisigawâ? Ang m̄ga may-ari, samantalang may-ari, ay hindí mapipilit na kumuha n̄ taong hindí nila kailanḡan.

Ang panuntunang ito na tinatawag na *participación*, pakikisamá, ay minagaling noóng araw upang masaka ang m̄ga párang n̄ naglalaparang bahagi n̄ lupâ sa katimugan n̄ Europa, at hanga ngayon pa man, sa ilang bahagi n̄ Italia, gaya n̄ sa Toscana. N̄guni't untíunting lumilipas at lilipas bangang sa Toscana ang panuntunang yaón, sapagka't ang m̄ga may-ari ay lalong nakikinabang sa pagpapagawâ, sa pamamagitan n̄ aráw. Ngayon, bukod sa tulong n̄ m̄ga mákina, sa tulong n̄ dunong-pagsasaka, at sa m̄ga aning nagbubuhay sa ibang lupaín, ang pagpapagawâ n̄ aráw sa m̄ga mangagawâ, ay isang malaking kailanḡan parâ sa m̄ga may-ari, at ang hindí sumunod agad sa ganitong pamamaraán, ay mahuhulog sa pangun̄gulugi, gawa n̄ m̄ga pagpapan̄gagawán sa kalakal.

Sa kabuuán, upang dí pálawig na lalò, kung magpapatuloy ang umiiral na panuntunan, ay sasapitin ang m̄ga sumusunod na bagay: na ang m̄ga arì ay lalong mahulog arawaraw sa kamay n̄ ílan, at ang m̄ga manggagawâ'y lalong palabuyin sa lansanḡan n̄ m̄ga mákina at n̄ lalong matuling paraán sa paggawâ. Sa ganyang paraán, magkakaroon tayo n̄ ilang ginoóng may-ari n̄ daigdig: kaunting manggagawang sapat magamit sa m̄ga mákina, at kaunting alilà at kawal na makapaglilingkod upang makapagtangol sa m̄ga ginoó. Ang bayang manggagawâ'y mamamatay n̄ gútom, ó mabubuhay sa panghihingí n̄ limós. At nagsisimulâ na ang malungkot na bagay na ito. Ang m̄ga mumunting págawâan ó pinagkakabuhayan ay pumapanaw; ang dami n̄ m̄ga manggagawang walang pinapasukan ay lalong dumarami, at ang m̄ga ginoó sa takót ó sa awâ sa m̄ga namamatay n̄ gútom, ay naghahandâ n̄ m̄ga murang pagkain at ibá pang tinatawag na kawang-gawâ.

Kung hindí nais n̄ bayan na siya'y makitang magpalimós n̄ isang pingang sopas sa pintúan n̄ m̄ga ginoó ó n̄ munisipio, gaya n̄ nakita na sa pintúan n̄ m̄ga kombento, ay walang ibang lunas, kundí ísa: kuni't pan̄gasiwàan niya ang m̄ga lupâ't m̄ga mákina, at gumawâ n̄ nauukol sa kaniyang kapakinabanḡan.

Hosé.—N̄guni't kung ang pámahalaá'y gumawâ n̄ m̄ga batás na makapipilit sa m̄ga ginoó, upang dí makapagpahirap sa m̄ga taong dukhá?

Horhe.—Yaón at yaón din pò. Ang pámahalaá'y binubuó n̄ m̄ga ginoó, at dí mapagaalinlanganan, na ang m̄ga ito'y hindí makapaglilagdá n̄ m̄ga batás na malalaban sa kanila. At kung dumating ang kaayaayang araw na ang m̄ga dukhá'y makapamahala, ¿sa anót gaganapin ang m̄ga bagay sa pakalálakahatí, upang mapabayaán ang isang lakas sa m̄ga ginoó, at nang sa kabilâ nitó, sa untíuntí'y mulí tayong maalipin nila? Sapagka't inyo nang natatalos, kailan man, na ang m̄ga dukhá'y maáaring mamahala sa isang sandalí, samantalang naghihimagsikan, dátapuwâ't pagkatapos, ay m̄ga mayayamang ginoó rin ang nakapaghahari. Kayâ't kung sa sangdalíng mapalad ay mapasa atin ang m̄ga lakas, ay

alisin natin agad ang mġa pagaari sa mayayaman, at sa gayo'y mawawalán na ang mġa ito nġ ka paraanán upang maibalik ang mġa bagay sa pinanggalingán.

Hosé.—Nakuró ko na. Kinakailangang gumawâ nġ isang mabuting *república*. Lahat ay pantaypantay, at sakâ, kung sino ang gumawâ ay siyang kumain, at ang hindi, ay magkamót nġ tiyan... Ang dinaramdam ko, akó'y matandâ na. Maligaya kayóng mġa kabatâan na makakamalas nġ maligayang panahon.

Horhe.—Dahandahan kayó, matandang kaibigan. Pinagkakamalán ninyó ang *república* sa himagsikang panglahat; at sa makatatalos nġ inyong ibig sabihin ay mayroón kayóng lubos na matuwid. Nġuni't namamali kayó nġ pagbibigkas, sapagka't ang república'y hindi nagkakahulugan nġ gaya nġ inyong pagkatalos. Itanim ninyó sa alaala, na ang república ay isang pámahalaán na gaya rin nġ sa nġayon, maliban sa lugal nġ hari ay presidente, ó kung walâ nito, ay buóng namamahalâ ang mġa ministro. Kapag walang hari, ang pámahalaán ay tinatawag na república, kahit siya magkaroon nġ mġa inkisision, mġa pahirap, mġa pangaalipin. Kung sa kabilâ nitó'y ibigin ninyó ang república, gaya nġ ibig nilang gawín sa Italia, sa pagaalis nġ hari ay maidaragdag ninyó ang sumusunod: na ang dalawang kapulungán, ay maging isa lamang, ito'y ang sa mġa diputado.

At walâ na, sapagka't ang ibá pa, gaya sa halimbawâ, nġ pagaalis nġ mġa kawal, pagbabawas nġ mġa pasaning-bayan, pagkakaroon nġ maraming páaralán, pagtatankilik sa mġa mahihirap, ay pawang mġa pangakóng napapakò, kung hindi ibig nġ mġa diputado. Tungkol sa mangangakò'y hindi kailangang ito'y maging republikano, sapagka't nġayon man, kapag pinakapipita nġ mġa kandidato na sila'y mangáhalal, ay ipinangangakò ang lahat, at kapag nangáhalal na, makita ka man, ay walâ nang máalaala.

Bukod sa roó'y pawang bungangâ lamang, samantalang may mayayaman at mġa mahihirap, ay talagang nasa paguutós ang mayayaman. Maging república ó kaharián man, kung ang pátakara'y mababatay sa mġa pagmamay-ari nġ tao, ay walang maiiba sa pagsasamahán, kundí yaón at yaón din. Ang mġa pagpapanġagaw ay siyang makapaghahari tungkol sa mġa kalakal; ang mġa pagaari'y mahuhulog sa ílang kamay; ang mġa mákina'y maipapalit sa maraming manggagawâ, at ang bayang mahirap ay gaya nġ nabangit ko na sa inyo, na mamamátay nġ gútom ó manghilingí nġ limós.

At sakâ, subók na natin. Marami nang República ang namalas, at gayón din ang nakikita pa, na masasabing walâ ni anó mang nagagawang kagalingán sa bayan.

Hosé.—¡Aba't anóng narinig ko sa iyo! jat ang paniniwalâ ko pa naman sa república'y ang dapat nating asaling pagpapantaypantay nġ lahat!

Horhe.—Gayón nġa ang sinasabi nġ mġa republikano, na buhat sa ganitong mġa matuwid. Sa república, anilá, ang mġa diputadong naglalagdâ nġ mġa kautusán, ay pawang halal nġ bayan; kayâ't kung ang bayan ay dí nasisiyahan sa kanila, ay naghahalal naman nġ ibá, at sa gayóng paraá'y naáayos ang lahat; sapagka't ang mġa mahihirap ay siyang pinakamaraming bumubuó nġ bayan, sa makatuwid, ay sila ang nakapaguutos. Dátapuwâ't ang totoó, ang nangyayari'y lubhang kaibá. Ang mġa mahihirap, palibhasá'y mahihirap nġa, na may kamangmanġán at pagkamapaniwalain, ay naghahalal alinsunod sa kaibigán nġ mġa kura at nġ kanilang mġa panginoón, at gayón nġa ang nangyayari, hangang sa mátamó nġ mġa tusong yaón ang kasarínlan sa pamumuhay at ang iniaatas nġ maliwanag na pagiimbot tungkol sa sarili nilang pagkabuhay.

Kung tayong dalawa'y nagkapalad na makapaghanap buhay nġ malakílakí at maganap ang ating pagkatuto, ay maáaring magkaroon tayo nġ ganap na kayâ upang matangkilik ang ating pamumuhay at gayón din nġ lakas na maipaghigantí laban sa mġa may-ari; nġuni't sa bayang manggagawâ ay hindi makaáasa, samantalang ganyan ang kaniyang anyô. Ang halala'y dí maitutulad sa himagsikan, na ang isang matapang at matalinong lalaki, ay nakakatimbang nġ sangdaang matatakutín, at nakahihikayat pa nġ marami, na kung sa kanikanilang sarili lamang ay dí makakaisip na maglabán. Sa harap nġ halalan ay ibá. Dito'y mahalagá ang bilang, at samantalang nariyan ang mġa kura, mġa panginoón at pámahalaán, ang bilang na iya'y sa mġa kura, na siyang nakaáalam sa impierno at paraiso; sa mġa panginoón, na nagbibigay ó umaagaw nġ tinapay sa bala na, at sa pámahalaán, na may lakas nġ mġa pulés upang maipanindak at mġa katungkulan upang maipanggahasa.

Sa isang salitâ, hanga ngayon, ang pinakamalaking bahagi ng mga manghahalal ay pawang mga maralitâ, at gayon ma'y anong ginagawâ nila kung naghahalalan? Inihahalal kayâ ang kapuwâ nilang mahihirap na nagnanasang magtangol, at nakatatalos ng kanilang mga lihim sa pamumuhay?

Hosé.—Iya'y talastas na ng lahat. Nagtatanong sila sa panginoon kung kanino boboto, at siya namang ginaganap, sapagka't kung hindi gayon, sila'y mangapapalayas.

Horhe.—Nakita na ninyo. Anong inyong maantay sa halalang-bayan na ginaganap ngayon? Ipadadala ng bayan ang mga ginoó sa Kapulungan, at ang mga ginoóng ito'y siya namang nakaalam upang mapapanatili ang bayan sa kamangmangan at pagkaalipin, gaya ng sa kasalukuyan. Kapag sa republika'y hindi masusunod ang mga mali nilang pita, ay bahala na ang lakas na kanilang hawak upang magpausad sa lahat.

Kayâ nga't walâ nang lunas maliban sa isa: kunin sa mga ginoó ang mga pag-aari, upang ibigay na lahat sa bayan. Kapag natatantô ng bayan na ang lahat na'y kaniya, at nasa kaniya nang pananagot ang hingil sa kaayusan, alangalang sa ika papanatag niya, makikita ninyo't siya'y matututong gumamit ng kayamanan at gayon din ng sa pagiimpok.

Hosé.—Mangyari pa! Datapuwâ't hindi alam ng mga magbubukid ang tunay na kahulugan ng republika, na tulad bagâ ng iyong paliwanag. Totoong napakalayo ngayon ko lamang napagunawâ na yaong tinatawag naming republika ay walang iba, kundi ang sosialismong sinasabi mo. Nguni't hindi kayâ tayo makapagpapatuloy sa pamamagitan ng republika? Walang halaga ang pamagat! Ang kailanga'y maganap ang mga bagay kung paano ang nararapat.

Hosé.—Tamâ ang inyong sinasabi; nguni't may malaki pong panganiib. Kung ang baya'y maniwala ng maniwala na ang republika ay isang bagay na magaling para sa kaniya, pagdating ng araw na siya'y di na makabatâ at gumawâ ng himagsikan, ang mga republikano'y dalidaling magagalak sa pagtuturing na: kayo'y makapananahimik na sa inyong mga dampâ, at isipin ninyo ngayon ang paghahalal ng mga diputado, sapagka't siyang makaayos ng lahat.

Ang bayang mapaniwalaín, na gaya ng dati, ay magsasalong ng mga baril at magkakasiya na lamang sa mga awitan, tugtugan at paggalak. Samantalang lahat ng mga ginoó nama'y magrepublikano; pipilitin, sa pakunuwari, ang kanilang pusô'y maging ari ng bayan; mamimigay ng kaunting salapi, ng kaunting alak at gagawa ng mga pagdiriwang; magbabayad ng mabutibuti sa mga manggagawâ, at sila'y pahahalal na mangaging diputado, upang mapasakanila rin ang kapangyarihan. Sa kabilâ nitô, sa untuntî, babayaang maparam ang siguwâ, sakâ maghahandâ ng mga lakas na pangtanikalâ sa bayan, at darating ang araw na magsisi ito; sapagka't siya'y nakapagbuhos ng dugô para sa iba, samantala ang kaniyang pamumuhay ay masahol pa kay sa dati.

Sapagka't maminsanminsang ang baya'y naghihimagsik at nagtatagumpay naman, kailangang sa mga sumandaling ito'y matutong magsamantalâ rin at pang maisagawâ agad ang socialismo. Huwag makinig sa anô mang pangakô, kunin agad ang mga kayamanan, ang mga bahay, ang mga lupa at mga pagawaan. Ang magsalitâ ng sa republika'y dapat ipalagay at kilanlin na parang kaaway, at kung hindi'y muling mangyayari ang katulad ng sa 59 at 60.

Kakaunti ang halagâ ng mga salitâ, anaki; nguni't sa pamamagitan ng salitâ, kayâ nila nabibirô at nadadayâ ang bayan.

Hosé.—May katuwiran ka; kung makailan na nga tayong mangaulol. kailangang pakabuksan nating mabuti ang mga matâ, nang hindi tayo mangaulit.

Nguni't kinakailangan ding magkaroon ng isang pamahalaan. Kung walâ nang isang makapaguutos sa paano lalakad ang mga bagaybagay?

Horhe.—At bakit sila ang maguutos sa atin? At tayo po ba'y hindi makapagaayos ng alinsunod sa ating mga pagkabuhay?

Kailan man, ang isang naguutos ay nagiimbot ukol sa kaniyang kaluwagan at pagkabuhay, at maging sa kamangmangan man ó sa kasaman, ay nakapagtataksil din sa bayan. Ang kapangyarihan ay naka pagpapahamak sa lalong mababait. Sakâ, kinakailangan na ang mga tao'y huwag nang matulad sa isang kawan ng mga tupa, at nang sila'y makapagisip at magkadamdamin sa pamamagitan ng kanilang mga dangal at lakas. Iyan ang pangunahin naming matuwid, kayâ di namin ibig na kami'y pagutusan

pa. Ang paguutos n̄ isa ay nakapagtuturò sa ibá n̄ pagmamasunurin, kayâ't kasakdala'y magkaroon tayo n̄ isang mabuting pámahalaán, ito'y lalòng magiging magahasà at lalòng pasláng kay sa isang pamahalaáng masamá; sa loob n̄ kaniyang pamamahala, ó n̄ m̄ga sumusunod na kahalili niya ay tila napakagaán pang hagkisín ang kalagayan n̄ bayan kay sa mabawì ang bungang natutuklasan noón, na siyang ikabubuhay na mulí n̄ m̄ga pagtatanġitanġi at pangaalipin.

Upang maturùan ang bayan n̄ ukol sa kalayàan at paggamit n̄ kaniyang m̄ga karapatán, kailanġang siya'y bayàang magisa, bayàan siyang managot n̄ kaniyang gáwain, maging sa mabuti't maging sa masamá. Walang salang may magagawàng masamá ang iba, at marahil ay napakalimit pa, dátapuwá't sa m̄ga hirap na daranasin ay matatantò n̄ bayan na siya'y nagkamalí, at sa ganito'y magpapanibagong landas, gayóng ang nagagawang masamá n̄ isang bayang pabayâ ay walâ ni sa ikasanglibong bahagi n̄ sa lalòng mabuting pámahalaán. Upang matutong lumakad ang isang batâ, kailanġang siya'y palakaring magisa at huwág sisindakin sa m̄ga pagkadapâ at pagkatisod na karaniwan.

Hosé.—Siya n̄gâ; n̄guni't upang makalakad ang batâ ay nanġanġailanġan muna n̄ lakas ang m̄ga hitâ, ó kung dili kayâ'y nararapat munang manatili sa m̄ga bisig n̄ Iná.

Horhe.—Siya pòng totoó; n̄guni't ang m̄ga pámahalaá'y hindi maihahambing sa isang Ina, sapagka't ang m̄ga yaó'y hindi nakapagpapaginhawa ni nakapagbibigay lakas sa isang bayan. Napakatumbalik. Ang lahat n̄ m̄ga pagkasulong n̄ tao ay natutupad halos sa tuwítuwí na, kahì't sa ilalim n̄ bigat n̄ m̄ga pámahalaán. Waláng ginagawí ang m̄ga ito kundí batasín ang lahat n̄ inaakaláng kailanġan at niloloob, kung minsan, n̄ karamihan, bago hahalùan n̄ m̄ga diwàng pananakóp ó panġanġalakal. May m̄ga bayang nanġunġuna at dili sa pagkasulong; subalí, sa alin mang panahon n̄ kabihasnán, kahì't na n̄ sa unanguna pa, ang maititingin n̄ isang bayan sa tunay na m̄ga karapatán at kabuhayan niya ay dí magagawâ n̄ alin mang pámahalaáng nanġanġasiwa sa kaniyâ.

Inaakalâ ninyó, alinsunod sa masid ko, na ang pámahalaá'y binubuò n̄ m̄ga taong matatalino at may m̄ga kayâ. Ito po'y waláng katotohanan, sapagka't ang totoó, lahat n̄ pámahalaán ay binubuò, sa tiyakan, ó sa pamamagitan n̄ m̄ga kinatawán, n̄ m̄ga lalòng mapipilak. At kasakdala'y gaya na n̄ inyong pagkatalos. ¿Sa akalâ ba ninyó, ang m̄ga taong matatalino ay magpapakabait, dahil sa hawak nilang kapangyarihan? Yaóng lalòng may m̄ga kayâ ay napagigitná n̄gâ sa bayan, ginagamit ang dunong sa ikagagaling n̄ bayan at lagíng alinsunod sa m̄ga kasiglahán nito. N̄guni't kapag sila'y na sa pámahalaán na; kapag dí na nila naalumana ang m̄ga kailanġanín n̄ bayan; kapag naántala na sila sa m̄ga bunġa n̄ polítika, ó kayâ'y sa imbot nilang maipagtangol na ang kapangyarihan, higit sa m̄ga karapatán at tunay na kailanġan n̄ pagsasamahán; kapag sila'y naging mangagahasà na, sa kakulangan n̄ sariling siglá at kagandahang loob; kapag sila'y natagtag na sa hanay n̄ kasiglahan at sila'y napalipat sa bilang n̄ m̄ga taong may katanġian, upang makapaglagdá n̄ m̄ga batás ó kautusán tungkol sa m̄ga bagay na dí man nila natatalos nang bago sila manġagkatungkol; ang lalòng mabubutit may ganap na kayang naturan, ay magiiba na n̄ uri, sa pagaakaláng sila'y matataás, at kung makaalaala man sa bayan, ay kung may pinipita na lamang dito at kinakailangan.

Walâ ngáng ibang nararapat at maaasahan, gaya n̄ magisip tayong m̄ga manggagawâ ukol sa ating m̄ga pagkabuhay. Tayo'y magsimulâ muna sa ating kapisanan, at sa ating m̄ga kahanap-buhay, na lubhá nating nanġakikilala, at pagkatapos, ay makipagkaisá tayo sa m̄ga manggagawâ sa ibang bayan at ibang m̄ga hanap-buhay, hindi lamang sa Italia, kundí sa buóng mundó; sapagka't ang lahat n̄ tao'y pawàng magkakapatid, at ang kanilang adhiká'y nagkakahulugan n̄ pagiibigan at pagtuwanġan n̄ isa't isa. Hindi pô kayâ gayón din, sa palagay ninyó?

Hosé.—Akó'y nakukuha mo na. N̄guni't sa m̄ga manglalasing, magnanakaw at masamang tao, páano ang pagpaparusa?

Horhe.—Ang una kong maisasagot sa inyo ay ito. Kapag walâ nang kaimbihán at kamangmanġán, ang lahat n̄ yao'y mapaparam na rin. N̄guni't kasakdala'y magkaroon man n̄ manġisánġisá, ¿ay dahil kayâ rito manġanġailangan tayo n̄ pámahalaán at n̄ m̄ga pulés. ¿Tayo pô kayâ'y kulang pang maglagay n̄ guhit sa sino mang hindi magpitagan sa ibá? Hindi natin sila pipiitin, gaya n̄ pagpaparusa n̄gayon sa m̄ga salarín at walâ mang sala; n̄guni't ilalagay natin ang m̄ga ito sa m̄ga kapalagayang hindi mapapanġanib, at gagawin natin ang m̄ga paraáng ikapagbabalik sa mainam na landasin.

Hosé.—Gayon nḡâ; kapag naganap na ang sosyalismo, ang lahat ay masisiyahan at maliligaya, at pawàng mapapawi na ang mḡa kaimbihán, pagtataniman, panibughúan, pagkalugmok sa kahalayan nḡ mḡa babayi, mḡa digmâan at kalinsilán.

Horhe.—Aywan ko pò, kung hangang saán ang maáabot na ligaya nḡ katauhan; nḡuni't akó'y umaasa na tayo'y mabubuhay nḡ lalòng mabuti kay sa dati, magiisíp tayo nḡ paraáng ikahuhusay at ikabubunsod na lalò sa pagkasulong. At ang mḡa kagalinga'y dī na mauukol, gaya nḡayon, sa kapakinangán nḡ ílan at sa pananalat nḡ marami, kundī sa kapakinabangán na nḡ lahat.

Hosé.—¡Kahimanawari! Nḡuni't ¿kailan pa kayâ mangyayari iyan? Akó'y matandâ na; nḡayong nau-unawâan kong ang mundó'y hindi magpapatuloy nḡ tulad sa nḡayon, akó'y namamanglaw na mamatay nḡ hindi ko nasisilip ang isang araw man lamang nḡ katarunḡan.

Horhe.—¿Kung kailan pa? Ito ang hindi ko masabi sa inyo. Iyan pò 'y nasa sa atin din; kung gaanó ang pagsisikap nating mabuksan ang mḡa matá nḡ marami, ay lalòng mapapadalí ang pagsapit nḡ araw na yaón.

Isang maayos na landas na ang nabuksan at nadaraanán. Nang mḡa kararaáng taón lamang, kapag ini-aaral ang sosyalismo, kami'y ipinalalagay diyang mḡa mangmáng, mḡa ulól ó mḡa matatabil; dátapuwá't nḡayó'y laganap na ang layuning iyan sa marami, at ang mḡa dukhâng datidati'y nagtitiis sa kahirapan ó kung nakapagbabalikuwas ma'y dahil sa kagutuman, kahit waláng kinalaman sa mḡa bagaybagay at sa mḡa lunas nḡ kasamán, na nanatay ó silasila'y nagpapatayan, dahil sa mḡa ginoó; nḡayon, ang buòng mundó'y kumikilos na, sila'y nanḡagkakaisa. At naghihimagsik, alangalang sa layuning makalayà sa mḡa panginoón at sa mḡa pámahalaán, at dī na umaasa, kundī sa kanilang sariling mḡa lakas na lamang, sapagka't sa wakas, ay kanila nang natantó na ang lahat nḡ mḡa kakamping pinamumunúan nḡ mḡa ginoó'y pawàng mḡa kaaway rin.

Pagsikapan natin ang pagpapalaganap sa mḡa sandalíng itong napapanahon; magsamasama tayong lahat na nakakaunawâ nḡ súliranin; pagalabin natin ang apóy sa gitná nḡ bayang manggagawâ, samantalahin natin ang lahat nilang dī kasiyaháng loob, mḡa kilusán, at mḡa kaguluhan; magbigay tayo nḡ isang matinding palò yaong mabilis at waláng takottakót, at madalíng madalíng lalagpak sa lupâ ang nanḡagpapalalúang mḡa gusaling-burgés. At siyang pagkatayó nḡ kaharián nḡ kalayàan at nḡ ganap na kaginhawahan.

Hosé.—Magaling; nḡuni't huwág nating malilimot ang isang bagay bago gawín ang anó man. Ang pagkuha nḡ mḡa kayamanan sa mḡa ginoó ay madalíng sabihin; subali't may mḡa kawal, mḡa pulés, *guardia civil*. Nḡayong nagugunitâ ko ang mḡa ito, akó'y pinanglalamigán nḡ takót sa mḡa tanikalâ at sa bilangúan; ang mḡa kanyón nila'y ginawâ ukol sa bagay na iyan, upang maipagtangol ang mḡa ginoó, at hindi sa anó pa man.

Horhe.—Iya'y talastas na, kaibigan kong mang Hosé, na ang mḡa pulés at ang hukbó ay upanding makatanikalâ sa bayan, at nang mapapanatag ang katahimikan nḡ muḡa ginoó; dátapuwá't kung sila'y mayroón mang mḡa baríl at kanyón, ay hindi nanḡangahulugán na ang himagsikan ay gaganapin nḡ walâ tayong kaanoánó man sa kamay. Totoóng bihasá tayong mamaríl, at sa pamamagitan nḡ mḡa agap at liksí ay mapagsisikapan natin ang ikapananagumpay. At sakâ may pulburá, may dinamita at ibá pang bagay na nunutok, mḡa bagay na panunog at ibá pang mḡa kagamitán, na kung sa mḡa kamay nḡ pámahalaán ay nagagamit na panalì sa bayan sa kaalipnán, sa mḡa kamay nḡ bayan naman ay magagamit na pangtuklas nḡ kaniyang kalayàan. Ang mḡa panggibâ, mḡa pangmina, mḡa bomba at mḡa panunog, ay pawàng panghadlang sa mḡa kawal. Tayo'y hindi mananalangíng mabuti, alalaón bagá'y magamit na kalasag sa bagay na iyan. Dati nang alám na ang himagsikan ay hindi nakukuha sa mḡa binasbasáng tubig at mḡa panalangin.

Unawâin ninyó, sa isang dakó, na ang mḡa dukhá'y siyang pinakamarami sa lahat, at kung matatalos nḡ mḡa ito ang mḡa kapakinabangán sa sosyalismo, ay táhasang masasabi na waláng lakas na sino man, sa mundó, na makapipilit sa kanilang manatili sa kalagayang tulad sa nḡayon. Tantuín ninyó na ang mḡa dukhá'y yaóng gumagawâ at nakayayari nḡ lahat. Kasakdala'y isang bahagi na lamang sa kanila ang tumigil sa paggawâ, ay waláng salang dī magkakaroon nḡ mḡa pagaagawáng-buhay at panghihinâ ang kalakarán, na waláng makalulunas kundī himagsikan. Tantuín pa ninyó, na ang mḡa kawal ay pawàng

mahihirap din, na napipilit lamang n̄ tungkulin upang maniktik at maging mamámatay n̄ tunay nilang m̄ga kapatid; sa bahagiya pang pagkaunawa n̄ m̄ga banal na layunin, ay pilit nang magigiliw at makakatulong n̄ palihim sa m̄ga unang sandali, at sa hulí'y háyagan nang katulong n̄ bayan. Sa gayo'y mawiwikà ninyó tulóy sa sarili, na ang himagsikan palá'y hindi lubhâng napakahirap, gaya n̄ kung binabantâ pa lamang.

Narapat matalang lagi sa isip na ang himagsika'y lubós na kailanġan; narapat humandang lagi sa pagganap at lumaán sa anó mang mangyayari...; huwág magalinlanġan na ang bagay na pinaguusapa'y dí mangyayari, sa kusain at hindi man.

Hosé.—Akó'y nananalig na may matuwid ka sa iyong sinasabi. Dátapuwâ't mayroón din namang nagpaparirala na ang himagsikan ay walang saysay, at ang lahat n̄ bagay ay tulad din sa m̄ga bungang nahihinog na kusà. ¿Anó kayâ naman ang maisasagot mo rito?

Horhe.—Dapat pò ninyong matalos na buhat pa nang lumagálaganap ang sosyalismo, at ang m̄ga burgés, ó ang m̄ga ginoó'y magkaroon n̄ takót sa bagay na ito, ang lahat n̄ paraáng makababago n̄ lakad at makadadayà sa bayan ay siya na nilang pinakaisip. Lahat, patí n̄ m̄ga hari..., mandí'y nagpapanggap nang m̄ga sosyalista. Maipauubayà ko na sa inyong pagkukurò, kung anó kayang uri n̄ sosyalismo ang malilikhá n̄ m̄ga ito. Sa sinapupunan man n̄ aming pagsasamahán, sa kasawiang palad, ay mayroón ding nangagsilabas na m̄ga taksil, na dahil sa m̄ga hibong naipanglamuyot sa kanila n̄ m̄ga burgés, at m̄ga sarili pang kapakinabanġang matatamó, upang maitakuwil ang layon n̄ himagsikan, ay kanilang ipinangaral ang *landas n̄ matuwid*, ang m̄ga halalan, ang pagtulong sa m̄ga pangkatin, na dí umanó'y m̄ga kapanalig din, at sa ganitong pamamaraa'y nangagkamit sila n̄ luklokan sa piling n̄ m̄ga burgés, at ngayó'y ipinalalagay pang m̄ga ulól ang lahat n̄ nagtataguyod n̄ naturang layon. Marami rin naman sa kanila ang nagnanasà n̄ himagsikan; n̄guni't samantala'y... ibig nila munang managing diputado.

Kapag may nagpahayag sa inyo na ang himagsika'y hindi kailanġan, ó kayâ'y nanguupat lamang na maghalal n̄ m̄ga diputado, ó poġa kagawad-panglahat, ó kayâ'y n̄ pakikianib sa alin mang pangkatin n̄ m̄ga burges; kung ang nagsasalitâ'y isang kasama at gaya rin ninyong nagtitigis n̄ pawis, ay pagsikapang mapaliwanagan ang kaniyang isip; n̄guni't kung siya'y isang burgés, ay ipalagay naman ninyong isang tunay na kaaway, at kayó'y magpatuloy sa inyong layunin.

Itigil natin muna ang salitaan. At sakâ na pò tayo magusap n̄ lalòng mahabâhabâ tungkol sa bagay na pinaguusapan. Hangang sa muling pagkikita.

Hosé.—Hangang sa mulí, at akó'y ganap na nasisiyahang loob, sapagka't naipaliwanag mo sa akin ang maraming bagay; at ngayong maliwanagan na akó, marahil, ay hindi na mangyayari sa akin ang kaparis n̄ dati. Hangang sa muling pagkikita.

II

Horhé.—Hintay ka muna. Yamang kitá'y nagkakapulog din ngayon, nang dí tayo magkahiwalay n̄ tuyó ang m̄ga lalamunan ay uminom katá muna n̄ kauntí, at samantala'y magtatanong pa akó sa iyo n̄ ilang bagay.

Ang lahat n̄ m̄ga ipinaliwanag mo sa akin ay napagunawa ko na..., mámaya'y pagbubulaybulayin ko, at sakâ akó'y magpapakatibay n̄ pananalig sa sarili. Dátapuwâ't hindi mo naiulat sa akin halos ang m̄ga kahulugán n̄ m̄ga maseselan na pangunġusap na malimit kong marinig, kapag ang napaguusapa'y ang bagay na iyan. Yaó'y nakagugulong lubhá sa aking úlo, palibhasá'y hindi ko nababatid. Sa halimbawà, narinig ko riyan na kayó'y m̄ga *komunista, sosyalista, internasionalista, kolektibista, anarkista*, at ibá pa. ¿Maári bang matalós ko ang m̄ga kahúkahulugán n̄ m̄ga pangunġusap na ito, at kung anó naman kayóng tunay?

Horhe.—¡Ah! tumpak pò; nakagawa kayó n̄ magaling sa inyong pagtatanong niyan, sapagka't ang m̄ga pangunġusap ay totoóng kailanġan upang magkatalusang mabuti n̄ bawâ't ibig sabihin n̄ isa't isa. Ang hindi pagkaunawa nóon, ay nagiging dahil n̄ m̄ga pagkakamali.

Dapat n̄gâ ninyong matalastas na ang tinatawag na m̄ga *sosialista'y* yaóng may m̄ga pananalig, na ang kaimbihán ay siyang kaunaunahang sanhî n̄g lahat n̄g samâ sa pagsasamahán n̄g m̄ga tao, at hangang hindí napapawì ito, ay hindí rin naman mapaparam ang kamangmanḡán, ang pangaalipin, ang pagtatangitanḡi sa pamamayan, ang pagkalugmok sa kahalayan n̄g m̄ga babayi at ibang m̄ga sakít na nakabubulok sa bayan sa lalòng nakapanglulumóng kalagayan, bagama't ang m̄ga ito'y hindí pa rin maipapantay halos sa m̄ga karukhaáng nagbubuhay sa naturang kaimbihán. Ang m̄ga *sosialista'y* nananalig na ang sanhî n̄g kaimbihán, ay buhat sa pangyayari na ang lupà at lahat n̄g m̄ga panḡulong bagay, gaya n̄g m̄ga mákina at m̄ga kasangkapan sa paggawâ, ay hawak n̄g filang katao, na siyang may hawak n̄g búhay at kamatayan n̄g m̄ga anak-pawis. Ang filang kataong naturan ay waláng humpáy sa kanilang lagáy na pakikitungali at pakikipanḡagaw, hindí lamang sa m̄ga manggagawang waláng kaanóno mang pagaari, kundí sa kanikanila rin, upang makahigít ó makakuha sa isa't isa n̄g pagaari. Ang m̄ga *sosialista'y* nananalig na kapag nawalâ ang pagmamay-arí n̄g tao, ó ang sanhî, ay mawawalâ rin agad ang kaimbihán, ó ang bunḡa. Ang pagmamay-aríng ito ay maáari at nararapat mawalâ, sapagka't ang bunḡa n̄g paggawâ at ang pamamahagi n̄g kayamanan, ay nararapat mabatay sa bawâ't kabuhayan nḡayon n̄g tao, na waláng anó mang lilingunin sa tinatawag na m̄ga karapatáng nátamó, ó kayâ, sa m̄ga kaloob na tanḡing kapangyarihang itinututol n̄g m̄ga ginoó nḡayon, sa katuwirang ang kanilang m̄ga ninunò'y lalòng malalakas ó lalòng mapapalad, ó lalòng m̄ga tuso, ó lalòng m̄ga banal at masisipag na higit sa ibá.

Gayon n̄gâ, tandaán ninyong mabuti; tinatawag na m̄ga *sosialista* ang lahat n̄g nagaadhikâ na ang m̄ga kayamana'y mapasalihat n̄g tao, at nagnanasâ rin namang mawalâ ang m̄ga may-arí at m̄ga manggagawâ, m̄ga mayayaman ó m̄ga mahihirap, m̄ga panḡinoón ó m̄ga alagad.

Nang m̄ga nagdaáng taón, ito'y naging kaugallan na. Sukat nang matawag kang *sosialista*, upang ikaw'y pagusigin at pagtanimán n̄g m̄ga ginoó. Minamabuti pa nila ang isang laksáng nanatay n̄g tao kay sa isang *sosialista*. Subali, gaya na n̄gâ n̄g nasabi ko sa inyo, nang makita n̄g m̄ga ginoó at ibig manḡaging ginoó, na ang *sosialismo'y* sumusulong at namumulat na ang m̄ga matá n̄g bayan, kahit anóng hadlang ang kanilang gawíng m̄ga paguusig at m̄ga pagpalibhasâ, ay naisip nila ang panḡanḡailanḡang guluhín ang súliranin, upanding sila'y makálinlang na mabuti; marami sa kanila ang nanḡagsisipagpanggap na sila'y *sosialista* rin, sapagka't sila ma'y nagmimithi n̄g kaginhawahan n̄g bayan, at sapagka't natatalos nilang lubos ang panḡanḡailanḡang *mabawasan* ang kaimbihán. Nang una'y ipinaglalaman nila, na, ang súliraning pinaguusapan, ó kayâ, ang súliranin tungkol sa kaimbihán at m̄ga samang ibinubunḡa nitó, ay hindí dinaranas. Nḡayong ang sosialismo'y nakapaninindig na n̄g kanilang m̄ga balahibo, ay sakâ naman nanḡagpaparirala na sosialista raw silang lahat na nagaaral n̄g naturang súliranin, gaya n̄g maitatawag sa isa riyang médikong nagaral tungkol sa m̄ga sakít n̄g katawán, na hindí dahil sa nasang makagalíng ang paggamot, kundí lalong mapatagal ang sakít, hanga't maaari.

Kayâ n̄gâ't sa m̄ga republikano, m̄ga makahari, m̄ga hukóm, m̄ga pulés, at sa lahat na n̄g luwal, ay makakasumpóng kayó n̄g m̄ga taong nagsisipagpanggap na *sosialista*, at ang kanilang *sosialismo'y* natutunḡod sa paghutok, ó sa pagpapahalal n̄g m̄ga diputado, sa pamamagitan n̄g m̄ga panḡakòng hindí maásahan, pagpilitan man.

Sa m̄ga sinunḡaling na *sosialistang* ito'y mayroón din namang mapupuló na nagaakaláng mabuti ang kanilang ginagawâ; n̄guni't ;anóng kailanḡan? Kung sa pagaakalâ n̄g isa na siya'y gumagawâ n̄g magaling, ay papatayin naman kayó n̄g palò, marahil ay walâ kayóng aagapan, kundí maagaw sa kaniyang m̄ga kamay ang pamalò, sapagka't sa pagagaw na ito, ang m̄ga tika ninyó'y mailagan lamang na huwag makapangbasag n̄g inyong ulo.

Kayâ n̄gâ't kapag may isa riyang nagpaparanghiyâ sa inyo na siya'y *sosialista*, itanong ninyo agad kung siya'y sangayong mawalâ ang m̄ga pagmamay-arí n̄g tao, kayâ, sa isang salitâ, kung ibig niyang maalisán ang m̄ga ginoó n̄g lahat nilang kayamanan, upang maipabiyayâ sa lahat. Kung tumugon n̄g pagsangayon, siya'y inyong pakayakaping mahigpit, at kung hindí, ay pakailagan namang tulad sa isang kaaway.

Hosé.—Kung gayón, ikaw ay *sosialista*. Batid ko na. N̄guni't ;anóng ibig sabihin n̄g m̄ga tinatawag na *komunista* at *kolektibista*?

Horhe.—Ang m̄ga *komunista* at *kolektibista'y* pawàng m̄ga *socialista*. Sila'y may iba't ibang panun-tunang ibig matupad, kapag ang m̄ga pagaari'y nápatun̄go na sa lahat. Kung inyong naaalaala, tila akó'y nakapagulat na sa inyo n̄g kauntí ukol sa bagay na ito. Ang m̄ga *kolektibista'y* may palagay na ang bawà't manggagawà, ó sa táhasang sabi, bawà't kapisanan n̄g m̄ga manggagawà ay nararapat ma-gari n̄g m̄ga pangulong bagay at m̄ga kasangkapan sa paggawà, at ang bawà't isa'y maging may-ari n̄g bun̄ga n̄g kanilang nagawà. Samantalang nabubuhay, siya ang bahalàng maggugol ó magingat n̄g kaniyang naimpok, tan̄gi lamang kung pupuhunanin sa ibang m̄ga manggagawà. At kung mamatay, sakaling nakapagimpok, ang naimpok na ito'y mapapatun̄go sa kapisanan ó sa kalahatán. Ang m̄ga anák nila'y walang salang may m̄ga lakas din sa paggawà, gayon din sa paglasap n̄g m̄ga bun̄gang ito. Kung ang m̄ga anák na natura'y pagmamanahin pa, ay isa nang landas iyan upang mápabalik ang bagong pagsasamahán sa dating pagtatan̄gitan̄gi at dí pagpapantaypantay n̄g m̄ga tao. Tungkol sa m̄ga pagtuturò, sa pagaalagà sa m̄ga batà, sa m̄ga matatandá ó m̄ga salantá sa paggawà; sa m̄ga daán, tubig, pagilaw at kalinisang-bayan, at sa m̄ga bagaybagay na dapat magampanán, alangalang sa kapakinaban̄gán n̄g lahat, ang bawà't ka pisanan n̄g m̄ga manggagawà'y maguukol n̄g isang halagá upang maitapat sa m̄ga taong magsisitupad n̄g gayóng m̄ga gáwain.

Ang m̄ga *komunista'y* sa dako pa roón. Sinasabi nila na upang mápasulong na mabuti ang pagsasamahán, kinakailan̄gan, na ang m̄ga tao'y magmahalan at magpalagay ang tulad sa isang magának sa loob n̄g bahay. Yayamang ang m̄ga pagaari'y nararapat mápatun̄go sa lahat, at upang makapagpaginhawa ang m̄ga mákina, maparami ang bilang n̄g bun̄ga n̄g paggawà, ay dapat gampanín sa pamamagitan n̄g tulong n̄g m̄ga malalaking kapisanan n̄g m̄ga manggagawà; at, yayamang, upang masamantalá ang m̄ga pagbabagong singáw n̄g lupà at m̄ga himig n̄g han̄gin, upang magawà ang lalòng mabubuti't inaalang mainam na paraán sa bawà't pook, at sa isang dakó, upang mailagan ang m̄ga pagpapan̄gagawán at pagtataniman n̄g m̄ga bayánbayán, at nang malunasan ang m̄ga pagdagsá n̄g m̄ga tao sa m̄ga pook na mahusáyhusáy, ay mahigpit na kailan̄gan ang lubos na *pagkakaisá* n̄g lahat n̄g tao sa buóng mundó; sapagka't ang isa pa'y napakahirap tuntunín sa bun̄ga n̄g paggawà ang bahaging nauukol sa gayong tao ó pulutong, ay sa lugál na tayo'y magkaroon n̄g m̄ga pagaabalá at pagkakamali tungkol sa nagagawà n̄g bawà't isá, ang mabuti pa'y gumawà na tayong lahat, at ang magiging bun̄ga'y maukol sa kalahatán.

Ganyan, bawà't tao'y maghahandog sa pagsasamahán n̄g kaniyang m̄ga lakás na maibibigay, samantalang ang bun̄ga n̄g paggawà'y hindi nakasasapat sa lahat; at ang bawà't isa'y kukuha n̄g lahat niyang kailan̄ganin, maliban lamang, at ito'y dapat pakaunawain, sa m̄ga bagay na hindi pa saganà, alinsunod sa m̄ga pangyayari.

Hosé.—Sandalí muna, Bago ang iba pa, ay nararapat mong ipaliwanag sa akin kung anó ang kahulugán n̄g pangun̄gusap na *pagkakaisá*; sapagka't naihiwatig mo, na dapat maghari ang lubos na pagkakaisá n̄g lahat n̄g tao, at ako, pará matantó mong tunay, ay talagang hindi nakakaunawà noon.

Horhe.—Sa halimbawà, sa inyong magának, ang lahat n̄g kinikita ninyo, n̄g inyong m̄ga kapatid, n̄g inyong asawa, n̄g inyong m̄ga anák, ay pawà ninyong naiuukol sa inyong lahat din. Lahat kayóy nagsisikain n̄g ganap, at kapag walang sapat pará sa inyong lahat, lahat kayóy nagdadálitá sa tigkakauntí. Ngayon, kung ang isa sa inyo'y mawalán n̄g gáwain ó magkasakit ay masamá rin pará sa lahat, sapagka't isang katotohanan, na ang hindi gumagawà sa inyo'y kumakain ding tulad n̄g ibá, at ang isang may sakit ay lalò pang pinagkakagugulan n̄g marami. Sa ganitong paraán, ang nangyayari sa inyong magának, sa lugál na agawin ang tinapay sa bibig n̄g isa't isa, ay sinisikap ninyó ang pagtutuwangan, sapagka't ang kaginhawahan n̄g isa'y kaginhawahan din n̄g lahat, at ang kasamá'y gayo't gayón din. Sa ganitong ayos, napaparam ang pagtataniman at pagiingitan, samantalang lumulusog ang magandang pagsasamahán, na kailan ma'y hindi umiiral sa alin mang magának na bahábahagi ang m̄ga pagkabuhay.

Ito ang tinatawag na *pagkakaisá*. Ang layon n̄gá'y maisagawà sa katauhan ang maayos na pagsasamaháng naghahari sa isang magának, na binubuó n̄g m̄ga taong masintahin sa katotohanan.

Hosé.—Napagunawà ko na. N̄gáyo'y pagbalikan natin ang bagay. Ipagtapat mo sa akin, kung ikaw ay *komunista* ó *kolektibista*.

Horhe.—Ako pò'y *komunista*. Sapagka't kung makikipagkaibigan din lamang, ay mahalagá ang ganap kay sa pakalákalahatí. Ang *kolektibismo*'y may iniiwan pang m̄ga binhi n̄g pagpapan̄gagáw at pagtataniman. At mayroon pa. Kung ang bawà't isa'y magpapakabuhay lamang sa sarili niyang naga-gawá, tila mandin may kababâan ang urì nitó sa *komunismo*, sapagka't maáaring makapagudiyouk din sa m̄ga tao n̄g m̄ga pamumukuran, at sa gayo'y makababawas pa n̄g kanilang m̄ga lakas at kasiglahán. Gayon ma'y maári ring makapagpatuloy sa ganitong panuntunan. Subali, gaya sa halimbawà, n̄g sapatero ay hindí makakakain n̄g sapatos, ni ang magbabakal at magsasaka ay hindí makayayari sa kanilang sarisarili n̄g lahat nilang kinakailan̄gan, at ni hindí matatamnán halos ang lupà kung walang m̄ga manggagawang tumitibag n̄g m̄ga bakal at n̄g m̄ga yumayari n̄g m̄ga kasangkapan. Ganyan ang lahat, kailan̄gan pang magkaroon n̄g m̄ga pakikipagpalitan n̄g bawà't nagagawá, at m̄ga pagtutuós n̄g m̄ga nayayari n̄g bawà't isa. Sa makatuwid, ang sapatero'y makapagtataás na walang sala n̄g halagá n̄g kaniyang sapatos, tulóy hahan̄garin na ang dalawang paá noó'y mákatimbang na, hanga't maári, n̄g malaking halagá n̄g sa ibang bagay, at ang magsasaka man, kung gayo'y ganyan din ang aasalin. ¿Sino kayâ ang makaáayos n̄g gulóng ito? Ang kolektibismo'y nagbibigay daán mandin sa maraming saligutgutan, at sa kinagaganito, marahil, ay mápabalik tayo sa pinangalin̄gan natin; sapagka't dapat mágunitâ: na ang tao'y hindí makaáayos n̄g alin mang bagay, hangang siya'y walang kaanóanó mang han̄garin doón.

Samantalang sa *komunismo* ay dí gayon, bagkus hindí nagluluwag n̄g anó mang daang makapipinsalâ. Lahat ay magsisigawâ at lahat ay makikinabang. Sukat nang matalós kung anó ang m̄ga bagay bagay na kailan̄ganín, upang masapatán ang lahat, at upanding ang m̄ga bagaybagay na naturan ay siya ring mapasaganâ.

Hosé.—¿Sa *komunismo*, kung gayon, ay hindí na kakailan̄ganin ang salapí?

Horhe.—Ni salapí, ni anó man pò'y hindí na kailan̄gan. Sukat na pò ang isang talàan n̄g m̄ga bagay na pabilin ó nahin̄gi at n̄g m̄ga nagawá, upanding ang bun̄ga n̄g paggawá'y tumaás na lagi kay sa dami n̄g m̄ga kailan̄gan n̄g tao.

Ang tan̄ging kapinsalâan ay kung dumami ang bilang n̄g m̄ga tamad; dátapuwâ't naiulat ko na sa inyo ang m̄ga matuwid, na ang paggawá, na parang isang napakabigat na parusa n̄gayon, ay magiging isang kaaliwaliw at maran̄gal na tungkulin n̄g tao búkas, at dahil dito'y masasabing táhasan, na ulól n̄g tunay ang taong tumangí pa sa paggawá. Naiulat ko na rin sa inyo, na ang lalóng pinakapan̄git na mangyayari ay kung sakaling magkaroon n̄gâ n̄g ilang nanangí sa paggawá, na bun̄ga n̄g masamang turóng natanggap natin, ó sa alin mang babalang nararapat sundín, bago mápatatag ang bagong pagsasamahán, at ang bun̄ga n̄g paggawá'y maparami at mabahagi, alinsunod sa m̄ga pan̄gan̄gailan̄gan, ay inuulit ko, sakaling magkaroon n̄gâ n̄g gayong m̄ga tao, na sila'y itapon agad n̄g kalahatán. Bigyan sila n̄g m̄ga pan̄gulong bagay at n̄g m̄ga kasangkapan sa paggawá, upang sila'y kumilos ukol sa kanilang sarili. Ganyan ang mainam, kung ibig nilang kumain, sila'y makagagawá. N̄guni't makikita ninyo na ang ganitong m̄ga pangyayari'y hindí lilipanâ.

Sakâ, ang gagawin natin, sa pamamagitan n̄g lakas, ay ibigay sa kalahatán ang m̄ga lupà, m̄ga pan̄gulong bagay, m̄ga kasangkapan sa paggawá, m̄ga gusali at ang lahat n̄g kayamanan. Tungkol sa kaayusan at pamamahagi n̄g bun̄ga n̄g paggawá, ang bayan na ang bahalâ n̄g kaniyang maiibigan. Isang bagay ang magsalitâ at iba naman ang gumawá. Sa m̄ga pangyayari na makukuró kung alin ang lalóng mabuting panuntunan. Ang totoó'y maáaring pagaralan na n̄gayon pa. Sa halimbawà, sa ilang m̄ga pook ay maitatag ang *komunismo*, sa ibá'y ang *kolektibismo* at sa ibá pa'y iba naman. Kung alin sa m̄ga panuntunang ito ang makitang magaling ay siyang gaganapin n̄g lahat.

Ang pinakabuod pò, alalahanin ninyong mabuti, ay walâ nang may tankâin sa paguutós, sa pagmamayari n̄g lupà at ibá pang m̄ga sangkap sa paggawá. Sa bagay na ito'y nararapat magpakatalas, upang makasupô agad, sakaling may mangyari, at kasakdala'y gumamit na tuloy tayo n̄g m̄ga sandata. N̄guni't ang ibang panuntuna'y malayang makapagpapatuloy.

Hosé.—Iyan ma'y natatahó ko na rin. Ipaliwanag mo sa akin n̄gayon kung anó ang *anarkía*.

Horhe.—Ang *anarkía* pò'y nagkakahulugán n̄g walang pámahalaán. ¿Dí pò ba nasabi ko na yata sa inyo, na yamang ang pámahalaá'y walang saysay, kundí manangkilik lamang sa m̄ga ginoó, kayâ't

kung magkakatuusan, ay malinag na walâ tayong nararapat pakasikapin gaya n̄ mahangahán ang kanilang nakasusuyà nang m̄ga paguutós sa atin? Sa lugál n̄ ginagawìng paghahalal sa m̄ga diputado at m̄ga kagawad, na lumilikhá n̄ m̄ga kautusán at lumalabag (palibhasà'y nauukol lamang sa atin ang pananalima), ay tayotayo na rin ang magsisiganap n̄ m̄ga bagaybagay na nauukol sa atin, at gayón din ang sa ibá pang bagay na kailanġang pagpasiyahán. Sakaling mahigpit na kailanġang ipagkatiwalà pa sa isa ang ikatutupad n̄ m̄ga pinagpapasiyahán natin, ay gayón ang ating gágawin at walâ na.

At gayon din, kapag mauukol sa m̄ga maseselang bagay na hindí natin mapagpapasiyahán agad, tayo'y hahanap n̄ lalòng may kayang makapagaaral, makapagsusuri noón at makapagpapalagay n̄ tumpak, sa makatuwid waláng ganap na makapaghahari sa bagong pagsasamahán, kundí ang niloloob niya. Gaya n̄ ating m̄ga kinatawán, sa lugál na maging mapapalad na tao na bibigyan n̄ m̄ga karapatáng makapagutos sa atin at sa ibabaw nitó'y makagawâ n̄ m̄ga kautusáng mahihigpit, sila ang mapipiling m̄ga tao sa lalòng pinakamatatalino sa lahat n̄ bagay, na dí magtataglay n̄ anó mang kapangyarihan, maliban sa m̄ga tungkuling ipinapapasan sa kanila n̄ m̄ga naghalal; sa halimbawà: isa ang manġanġasiwà sa pagtatatag n̄ m̄ga páaralan, kayâ, sa pagbubukás n̄ m̄ga daán, ó tungkol sa pagpapalitan n̄ m̄ga bunġa n̄ paggawâ na katulad din naman kung tayo'y nagpapagawâ n̄ sapatos sa isang sapatero.

Ito pò ang tinatawag na *anarkía*. Kung ipaliliwanag ko sa inyo n̄ ganap ang bagay na ito, ay manġanġailanġan tayo ps mahabâhabâng oras, gaya n̄ nagamit na natin. Sa mulíng pagtatagpò, sakà na pò natin pagusapang mabuti ito.

Hosé.—Siya n̄gâ, n̄guni't samantala, yamang inuntag mo sa akin ang paguusisà, akó'y bigyan mo pa sana n̄ ilang paliwanag tungkol sa bagay na pinaguusapan.

Iulat mo sa aking mabuti kung páano ang isang mangmáng na marálitáng gaya ko, upang makabatid n̄ m̄ga bagaybagay na tinatawag na pulítika, at nang matantó ko ang m̄ga ginagawâ n̄ m̄ga ministro at diputado.

Horhe.—¿Kung anó ang ginagawâ n̄ m̄ga ministro at diputado, upang kayó'y mamanglaw n̄ gayón na lamang kung hindí ninyo matutuhang gawín yaón? Lumilikhá n̄ m̄ga batás at lagìng naghahandâ n̄ m̄ga lakas upang masupil ang bayan at mapagtibay ang m̄ga panggagagá na inaasal n̄ m̄ga may-ari. Iyan ang lahat. Ang karununġang ito'y hindí na pò natin kailanġang pagaralan pa.

Tunay n̄gâ na ang m̄ga ministro at diputado ay gumaganáp din naman n̄ maraming bagay na mahahalagá at kailanġan; n̄guni't dahil sa pagkakaroon n̄ m̄ga *lahok na nakasisira* upang mahulog ang kapakinabanġán sa isang uri ó sa isang taong mapalad, ó kayâ, upang mápabalantong ang lakad n̄ bayan, sa pamamagitan n̄ m̄ga alituntunin nilang waláng saysay at pangpahirap, ang lahat n̄ ito'y hindí nanġanġahulugán na sila n̄gâ'y gumaganap n̄ naturang m̄ga bagay. Sa halimbawà pa: sila'y nakikialam sa pagpapagawâ n̄ m̄ga bagaybagay sa perokaril; dátapuwâ't upang mayari at magamit na mahusay ang perokaril ay walâ namang naitutulong ang m̄ga taong iyan, sa páano man; ang m̄ga inhenyero, m̄ga mekániko, m̄ga manggagawâ, at ibá't ibang m̄ga kawani ay siyang kailanġan, sapagka't manġawalâ mang tunay ang m̄ga ministro, m̄ga diputado at ibá pang m̄ga nagbubuhay-dapò, ay parang waláng anó man.

Gayon din ang masasabi tungkol sa pahatirang sulat, pahatirang-kawad, sa paglalayag, paaralang bayan, m̄ga ampunang bahay, na pawàng nagaganap sa pamamagitan n̄ ibá't ibang hanap-buhay, gaya n̄ m̄ga kawani, telegrapista, mangdaragat, gurò, médiko, na pawàng itinataguyod n̄ pámahalaán upang pagpasanin, paggugulin at masipsipán n̄ m̄ga dugo.

Ang pulítika, gaya n̄ pagkatalog at ginaganap n̄ m̄ga tao n̄ pámahalaán, sa ati'y totoóng napakahirap, sapagka't walâ nang pinagpupunyagián kundí ang m̄ga bagay na napakaangháng pará sa m̄ga manggagawâ, at sapagka't walâ nang kapakúpakundanġan sa tunay na kabuhayan n̄ bayan, maliban sa tayo'y dayain at pakasupilin. Dátapuwâ't kung ang paguusapa'y ukol sa ikalulunas n̄ m̄ga daíng n̄ bayan, makikita ninyó't ang bagay na ito'y mabigat na mabigat naman sa m̄ga diputado, at sa ati'y magaán.

Sa buóng nangyayari ¿anóng inyong mahahanap sa m̄ga diputadong naninirahan sa Roma upang makatalastas n̄ m̄ga kailanġanín n̄ lahat n̄ siyudad at n̄ m̄ga bukirín sa Italia? ¿bákit ninanais ninyó sa m̄ga taong nagaksayá n̄ panahon, ang karaniwan, sa pagaaral n̄ latín at griego, at hangang

sa kasalukuya'y nagaaksayá pang malabis sa lalóng dí pakikinabanġan, na makatalos nġ mġa lihim nġ ibá't ibang hanap-buhay? Maáaring mahanap at manais sa isa, kung ang mġa bagay na panghihimasukan nitó ay kaniyang natatantó, at kung ang mġa pangġanġailanġa'y kaniyang dinaranas at nakikita.

Kapag naisagawâ na ang himagsikan, tayo'y magsisimulâ muna sa ibabâ, bago tutunġo nġ paitaás. Ang baya'y nahahati sa mġa samásamahán at sa bawâ't isa'y may kanikaniyang hanap-buhay. Sa udiyok nġ matínding nasà at bunġa nġ matamáng pagpapalaganap, ang mġa samaháng iya'y magiging malalaking kapisanan. Nġayo'y sagutin ninyó sa akin kung sino ang ibang makatatalos nġ higit sa inyo tungkol sa samahán at hanap-buhay ninyó.

Kapag nagkakaisa na ang maraming samahán ó hanap-buhay, ang mġa kinatawá'y bubuô nġ malaking kapulunġan upang magdalá nġ mġa botong ipinadadalá sa kanila, at kanilang sisikaping malunasan ang mġa kailanġanín at ibá't ibang mġa kahilingan nġ lahat. Ang mġa pagpupulong ay lagíng pamamagitanan nġ mġa patibay at pagsa nġayon nġ mġa naguutos ó nġ bayan, sa makatuwid, walang panġanib na ang mġa hanġarin nâ bayan ay málibing sa limot.

At sa ganitong paraán, magaganap ang maligayang pagkakaisá nġ buong katauhan.

Hosé.—Nġuni't kung sa isang bayan ó sa isang kapisanan ay magkaroon nġ ibá't ibang pagkukurò ang mġa tao ay ¿páano kayâ ang mangyayari? ¿Dí ba magwawagi ang pinakamarami?

Horhe.—Sa katuwiran pò'y hindi, sapagka't sa harap nġ katotohanan at nġ katarunġan ay walang halagá ang bilang, at kung minsan, ang isa'y may lubos na matuwid kay sa sangdaang libo katao. Sa mġa pangyayari ay maáayos ang lahat; gagamitin ang lahat nġ kaparaanán upang maganap ang pagkakaisá, hanga't maári, ó kayâ, ang pagpapasiyá sa ganitong bagay ay manggagaling sa hatol nġ pangatlong taong walang kinikilingan, sa ilalim nġ dí mapupuwing na simulang pagpapantaypantay at nġ katarunġan, na siyang pinakapátakaran nġ bagong pagsasamahán nġ mġa tao.

Tantuín ninyó na ang mġa nabangit na bagay na dí mapagpapasiyahán, maliban sa hatol nġ pangatlong taong walang kinikilingan ay totoong madalang, kung mangyayari man, ó walang tantong kabuluhán, sapagka't hindi na mamamalagì iyang mġa kanikaniyang mġa pagaaring umiiral nġayon, sapagka't bawâ't isa'y malayang makapipilì nġ bayan at kapisanang naiibigan ó kayâ, nġ mġa kasamang lalò niyang kapanalig, at sapagka't, kailan man, pagsisikapan ang makapagpasiyá nġ mġa bagay na maliliwanag, alalaón bagá'y yaong madaling mawatasan at nasa laranġan nġ tunay na mġa pangyayari, at labás sa laranġan nġ mġa pabagobagong pagkukurò. At samantalang sumusulong ang katauhan, ay lalong mawawalán nġ saysay ang boto, malulumâ at makasusuyâ pa, sa dahilang kapag nakita, alangalang sa masusing pagsasanay, sa isang suliranin, ang kapasiyahang makasasapat sa mġa pangġanġailanġan nġ lahat, sa makatwid, ay walâ nang kakailanġanin kundí ang magpaliwanag at sumangayon na lamang, at dí na íral ang paggapì pa nġ marami sa pagkukurong nalalaban.

Hosé.—Dátapuwâ, kung sa kabilâ nġ lahat nġ iyan, dahil sa kapanġahasan nġ isa'y mayroon pang mangagsilabag sa isang pinagtibay, alangalang sa kagalingan nġ lahat?

Horhe.—Sa makatuwid pò'y maliwanag nang kailanġan ang gumamit nġ lakas, sapagka't kung hindi matuwid na ang marami'y lumapastanġan sa ílan, ang ílan ma'y gayón din sa marami; at sapagka't ang íla'y may karapatán sa paglalabán ó paglabag, ang marami nama'y mayroón din sa pananangol, at kung ang pananalitá'y hindi sukat, sa makatuwid, ang mġa pamimiít na ang kailanġan.

Huwag ninyong malilimutan na saán mang dako, ang mġa tao'y lagíng may karapatán sa mġa panġulong bagay at sa mġa kasangkapan sa paggawâ; kayâ't maári silang mamukuran at mamuhay nġ layâ at walang nakasasakóp na sino pa man, Tunay na ito'y isang paraán ó kapasiyahang makalulunang, sapagka't ang mġa lumalabag ay malilingid sa mġa natatamóng pakinabang sa pagsasamahán, na dí magagawâ nġ pulutóng ó taong namumukuran na tumatangí sa tulong at damay nġ kalahatán... Nġuni't ¿páano ang inyong ibig? sa ang tunay mang nanglalabang iya'y hindi makapanġatuwiran na ang kalooban nġ marami'y mapailalim sa kakauntí.

Maniwalâ kayó, na sa labás nġ pagkakaisá, nġ pagiibigan, nġ ganap na pagdaramayán at nġ mġa kailanġang pagpapaumanhin, ay walang maántay, kundí mġa pagsisiilan at digmang bayan; dátapuwâ't umasa kayò, na sapagka't ang pagsisiilan at digmang-baya'y nakasasamâ sa lahat at lahat na, walang natatanġi, sa bahagiya pa lamang ang mġa tao'y makapaghaharì sa kanilang kapalaran, ay

magigiliw na walang sala sa pagkakaisa, at dahil dito'y magaganap ang mga banal nating mithiin, na magbubunga ng kapayapaan, kaginhawahan at pagkasulong ng sanglibutan.

Itala rin naman ninyo sa isip na ang pagkasulong, samantala ang pagkakaisa ng mga tao'y patuloy sa matulin nilang mga hakbangin, ay gayon din namang lalo ang kanilang pagiging malaya at pagkamaykaya sa sarisarili nila. Ipalagay natin. Upang makapaglakbay ka ngayon ng mahabâhabâ at madaling madali sa katihan, ay kinakailangan ang sumakay ka sa tren. Ang tren, upang mayari, maitatag at magamit ng mga tao'y kailangan din namang lubha ang tulong ng marami, at kasakdala'y nasa loob na ng *anarquía* ay tatanggapin din ang mga tuntuning mabubuti na mahahalaw, gaya ng pagtingkala sa mga orasan at iba pang dapat gampanin. Dátapuwâ't kung nay makalikha bukas ng isang lokomotora, na sukot ang isang tao upang makapagpalakad na magisa saan mang lupalop ng naturang lokomotora, at di naman makapananganib sa kaniya at sa kanino pa man, walang salang gagamit ka na nitô; hindi mo na kakailanganin ang lakas ng iba pa, at ikaw'y malayang makapaglalakbay anô mang oras saan man ibigin.

At ganyan din ang iba pang mga bagay na mababangit natin ngayon, maging sa haharapin. Masasabi na ang hingil ng pagkasulong ay umaabot sa pagkakatipiran ng lahat ng tao, at ito'y nahuhulog sa ganitong ayos: *pagkakaisa ng ugali at ganap na kasarinlan*.

Hosé.—Magaling. Sa makatuwid, ikaw ay *sosialista*, at sa mga sosialista, ikaw ay *komunista* at *anarkista*. ¿Bakit tinatawag ka pa nilang *internasionalista*?

Horhe.—Ang mga kapisanan po ng mga manggagawa'y pinamagatang mga *internasionalista*, sa dahilang ang kaunaunahan at dakilang pagpapahayag ng sumisilang na sosyalismo ay tinawag na *Asociación Internacional de los Trabajadores*, at upanding maibigkas ng sa maikling pangungusap ay ninalanan ng *La Internacional*.

Ang kapisanang ito'y sumilang noong 1864, alangalang sa matinding nasang mapagkaisa ang mga manggagawa sa lahat ng bansa ukol sa ikatitiwasay na maralitâ nilang pamumuhay. Sa pasimula ng kapisanang ito'y walang takda ang kaniyang palatuntunan. Dátapuwâ't ng magkatakdâ na'y sakâ nagkaroon ng mga bahabahagi o mga sangasangâ, at hangang sa makapagtakda tuloy ng anarkismo ang bahaging nangunguna sa kanila, na siya ko sanang ibig ipaliwanag sa inyo.

Ang kapisanang yaoy hindi nabubuhay ngayon, dahil sa mga imbing paratang at mga paguusig na inasal sa kaniya, dahil sa mga pagbabahabahaging marawal at di pagkakaisa ng mga kurò. Sa kapisanang ito sumupling ang dakilang kilusan ng mga manggagawa na nagpapayanig ngayon sa buong mundo, gayon din ang mga pangkating sosialista sa iba't ibang bayan, at gayon din ang *partido internacional socialista-anárquico revolucionario* na ngayoy itinatatag, upang magbigay ng isang mariing hampas sa mga burgés.

Ang pangkating ito'y sa pamamagitan ng lahat na paraan, may layuning magpalaganap ng sosyalismo ng mga anarkista; bakahin ang alin mang pagasa sa mga loobloob ng mga panginoon o ng pamahalaan at sa mga pagbabagong palakad na pabaytângbaytâng o sa payapa; imulat sa bayan ang mga katutubò niyang matuwid at ang diwa sa panghihimagsik, at isulong at tulungan sila upanding magaganap ng isang himagsikang-panglahat, o kayâ ibagsak iyang kapangyarihan ng ilan sa pamamayan o ng pamahalaan, at ibigay sa kalahatan ang lahat ng mga kayamanan.

Bumubuò ng pangkating ito ang lahat ng sumasangayon sa kaniyang palatuntunan at ibig makianib sa pakikibaka upang maisagawa ang pakay. Sapagka't ang pangkati'y walang mga punòpunò ni anô mang kapangyarihan, at sapagka't ang pangkati'y natatag sa kaibigan at buong pagkukusa ng mga nagsisianib, dahil sa naturang mga layunin, ang bawâ't isa'y malayang makaanib kung saan niya lalong minamagaling, upang mapagaralan ang mga lunas o paraang mahuhusay at maipalaganap ang mga sarisariling kurò, samantalang ang mga kurong ito'y hindi makakasalungat ng palatuntunang-panglahat ng pangkatia. Hindi na maipalalagay na kaanib sa pangkatin ang sino mang lumabag dito.

Hosé.—¿Ang lahat bang sumasa ngayon sa simulain ng mga *sosialista-anárquico revolucionario* ay pawang kaanib na sa pangkating iyan?

Horhe.—Hindi, po; sapagka't maari na ang isang tao'y makasangayon ng aming palatuntunan, dátapuwâ't susog sa isang panganatuwiran ay maari rin namang mainamin niya ang makibaka ng

magisa ó maging kabalanğay nğ filan, at huwág makipagkaisa ó makisama sa lakad nğ mğa mang-gagawang sumusunod sa naturang palatuntunan. Maáaring ito'y maging mabuting saligán nğ ibang mğa ka palad at nğ ibang may tumpahin, alinsunod sa palagay nğ isa; nğuni't hindi matatangap na parang isang saligáng mabuti pará sa lahat, sapagka't ang pamumukura'y nagiging sanhi nğ kahinàan at nagbubunğa nğ mğa pagiinisan at pagyayabanğán, samantalang kinakailanğan ang tunay na pagkaka-patiran at buông pagkakasundô nğ lahat.

Gayon ma'y ipinalalagay din naming mğa kaibigan at tunay na mğa kasama yaóng mğa taong nakik-itungali, kahi't sa anóng pamamaraán, alangalang sa kadakilàan nğ layon, na siya rin naming ip-inakikipagbaka.

Maáaring magkaroon diyan nğ mğa taong sumasangayon sa katotohanan nğ linalayon, at, gayón ma'y nangagtutulóg lamang sa kanilang mğa bahay, at dí man mabalising magpalaganap nğ mğa inaakalà nilang tumpak. Hindi mawiwikà sa mğa ito na sila'y hindi sosyalista at anarkista sa layon, sapagka't sila'y may mğa paghahakà na gaya rin nğ amin; subali't totoó rin naman na masisindakin at mahihinà ang loob nğ mğa taong ito; sapagka't kapag nakikita rin lamang nğ isa ang dahil nğ mğa kasamán na nagpapatangis sa kaniya at sa mğa kapuwà, at nalalaman niya ang lunas na makagagamot sa kasámang yaón, kung may kauntí rin lamang pusò'y ¿anó't makapagtitiís sa dí pagkilos?

Ang hindi nakatatarok nğ katotohanan ay walang kasalanan; dátapuwà't ang napakámakasalanan ay yaóng nakatatalos at sakà nagaasal mangmang.

Hosé.—May katuwiran ka, at ngayon ko lamang na pagninilaynilay nğ kauntí ang mğa ipinaliwanag mo sa akin, at ngayong sangayon na akong mahinusay sa súliranin, ay ninanais kong umanib sa pangkat-ing iyan, at sakà magpalaganap nğ mğa banal na katotohanan. At kung sa kabilâ nitó'y mápanğanlan din akóng *tulisan* at *salarín* nğ mğa ginoó, ay tutugunin ko sila na *pumarito munang gumawà at magtiis na gaya ko, bago magkaroon nğ mğa karapatán sa pananalitá.*

WAKAS

Bandilang Itim
Magkaugnay ang ating Pakikibaka
Towards Anarchy in the Archipelago
Para sa pagpapalawig ng kaisipan ng kalayaan

Errico Malatesta
Dalawang Magbubukid
Mahalagang Salitaan Ukol sa Pagsasamahan ng mga Tao
1913

Transcribed from scanned reference from Miguel de Benavides Library and Archives from the
University of Santo Tomas.
Tinagalog ni “KABISANG TALES.” May Paunang Salita ni “TAMBULI.” Unang Pagkalimbag.
Maynila: Limbagang Tagumpay. Na-transcribe ni Simoun Magsalin.

bandilangitim.xyz